

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Konopiště v 19. a 20. století
Konopiště in the 19th and 20th century

Barbora Tichá

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání a Základy
společenských věd se zaměřením na vzdělávání

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Konopiště v 19. a 20. století vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 3. 4. 2015

.....

podpis

Za cenné rady, trpělivost a vedení práce bych chtěla poděkovat Prof. PhDr. Janu Županičovi, Ph.D. Mé poděkování patří také Ing. Marii Krejčové za poskytnutí potřebných materiálů týkajících se stavebních úprav zámku Konopiště.

ANOTACE

Práce „Konopiště v 19. a 20. století“ chronologicky popisuje proměny zámku ve zmíněném období. Kromě stavebních změn se zaměřuje na okolí, které k objektu neodmyslitelně patří, a vlastníky, kteří se na jeho historii aktivně podíleli. Zvláštní pozornost je věnována nejvýznamnějšímu majiteli, rakouskému arcivévodovi Františku Ferdinandovi d'Este, jenž dal zámku současnou podobu. Práce se také věnuje osudu zámeckých sbírek ve 20. století.

KLÍČOVÁ SLOVA

Konopiště, zámek, historie, Lobkovic, František Ferdinand d'Este, přestavba, Hohenberg

ANNOTATION

The Bachelor thesis, titled 'Konopiště in the 19th and 20th century', describes changes of the castle in mentioned period. Apart from the reconstructions, the thesis is focused to environnement, that belongs essentially to the castle, and to owners who participated in the castle history. The most important owner, Austrian archduke Francis Ferdinand d'Este, is paid of special attention. He is also responsible to contemporary appearance of the castle. In the thesis is also mentioned destiny of the castle collections in the 20th century.

KEYWORDS

Konopiště, castle, history, Lobkovic, Francis Ferdinand d'Este, rebuilding, Hohenberg

Obsah

1	Úvod	6
2	Historie Konopiště.....	10
3	Konopiště v 19. století.....	15
	Konopiště v době Lobkoviců.....	15
	Konopiště v době Františka Ferdinanda d'Este	18
	Život Františka Ferdinanda d'Este	18
	Konopiště v letech 1887 - 1914.....	29
4	Konopiště ve 20. století	42
	Konopiště v letech 1914 – 1938	42
	Konopiště v letech 1938 - 1945	47
	Konopiště v letech 1945 - 1948	51
	Konopiště v letech 1948 – 1989	52
	Konopiště v letech 1989 – 1999	54
5	Závěr.....	55
6	Seznam použitých informačních zdrojů	57
7	Seznam příloh	62

1 Úvod

Zámek Konopiště, nacházející se nedaleko od Prahy, je pozoruhodný jak svou konstitucí, tak dispozicí, která v době jeho založení nebyla ve střední Evropě obvyklá. Již samotná stavba vypovídala o vysokém politickém postavení jeho zakladatelů, kterými byli pravděpodobně příslušníci rodu Benešoviců. Ti se na počátku 13. století inspirovali francouzskými staviteli a původně gotický hrad měl po vzoru francouzských kastelů sedm obranných věží. Později byl hrad často přestavován. V 17. století byly zničeny hradby a hrad tak definitivně ztratil svou obrannou funkci. V 18. století proběhly na Konopišti barokní přestavby, které jsou přisuzovány rodině Vrtbů.

Po smrti Františka Josefa z Vrtby, posledního člena rodu, se vlastníky stali Lobkovicové. Jan Karel z Lobkovic se místo údržby zámku věnoval podnikání. Špatné hospodaření však v roce 1887 přimělo jeho syna Konopiště prodat rakouskému arcivévodovi Františku Ferdinandovi d'Este, který je považován za nejvýznamnějšího majitele. Na zámku i v jeho okolí provedl zásadní změny, které jsou patrné dodnes. Byl upraven zámecký park, především ale zámek samotný. Zároveň byly na zámku instalovány technické novinky, takže se z Konopiště na počátku 20. století stalo moderní sídlo.

Po první světové válce vznikla Československá republika, která rozhodla o vyvlastnění nemovitého majetku bývalé vládnoucí rodiny. Zámek byl tedy zestátněn a otevřen veřejnosti. Správcem se stalo ministerstvo zemědělství. Během druhé světové války nebylo Konopiště přístupné návštěvníkům, neboť se stalo součástí výcvikového tábora německých zbraní SS. V tomto období utrpěl zámek značné škody. S interiéry, ani vzácnými sbírkami a mobiliářem nebylo ze strany velitelů zacházeno s opatrností, kterou by si inventář zasloužil. Po ukončení druhé světové války byly díky kastelánu Janu Poslovi odcizené sbírky dohledány a navraceny na původní místo. Zámek byl tak podruhé zpřístupněn návštěvníkům.

V druhé polovině 20. století nebyly na Konopišti provedeny žádoucí úpravy a zámek začal chátrat. Změny nastaly až po revolučním roce 1989, kdy se kastelánkou stala Marie Krejčová, která se zasadila o renovaci střech, fasády a především otevření třetího návštěvnického okruhu. Zámek Konopiště se tak stal jedním z nejnavštěvovanějších objektů Národního památkového ústavu.

Fondů, které se jakkoliv týkají Františka Ferdinanda d'Este, je mnoho, neobsahují však potřebné informace. Je pravděpodobné, že důležitá data se nacházejí v Hohenberském archivu v Artsttenu. Bohužel rodina Hohenbergů, potomci Maxmiliána Hohenberga, umožňují přístup do archivu jen výjimečně. Proto se východiskem práce staly fondy uložené v českých archivech, konkrétně ve Státním oblastním archivu v Praze, kde jsou uloženy fondy, vztahující se ke Konopišti. Pouze ve fondu „Ústřední ředitelství Hohenberských statků“¹ se nacházejí alespoň částečné informace. Vedle opisu kupní smlouvy mezi Františkem Ferdinandem d'Este a Františkem Eugenem Lobkovicem² jsou zde založené také stavební plány skleníků, stájí pro koně, či vodní elektrárny. O přestavbě samotného zámku však prameny nemluví. Ve Státním okresním archivu v Benešově je uložen karton „Komplexně racionalizační brigáda zámeckého parku“³. Nacházejí se zde zápisy ze schůzí Lesního závodu Konopiště o plánech a realizaci údržby parku, především v letech 1984 – 1989.

Tyto mezery doplňuje pramen, který se nachází v archivu Národního památkového ústavu. Jedná se stavebně historický průzkum zámku Konopiště⁴, který byl v roce 1975 proveden odborníky ze Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze. K textu je připojena i obrazová část. Za ztěžejní publikace se dají považovat knihy Jiřího Tywoniaka⁵. Starší historií zámku se zabýval přední kastelolog Tomáš Durdík⁶, stejně jako Ema Charvátová⁷. Jedna kapitola z knihy Jiřího Kuthana⁸ se týká přestavby zámku na

---

¹ Státní oblastní archiv v Praze (dále jen SOA), Ústřední ředitelství hohenberských statků v Benešově, kt. 11, 13, 14, 57

² tamtéž, kart. 11, inv. č. 54, sign. XLIII/2

³ Státní okresní archiv Benešov, Komplexně racionalizační brigáda pro obnovu parku Konopiště, kt. 1

⁴ KAŠIČKA, František, LÍBAL, Dobroslav, NOVOSADOVÁ, Olga: Zámek Konopiště. Stavebně historický průzkum zámku. Textová část. Praha 1975

⁵ TYWONIAK, Jiří. Benešov a Konopiště v minulosti. Benešov 1992; TYWONIAK, Jiří: Konopiště. Zámek a okolí. Praha 1984

⁶ DURDÍK, Tomáš. Encyklopedie českých hradů. Praha 2005; DURDÍK, Tomáš: Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě. Praha 1998; DURDÍK, Tomáš: Raněgotická stavební podoba hradu Konopiště. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka. Benešov 1985, č. 26, s. 163-182; DURDÍK, Tomáš: Archeologický výzkum hradu Konopiště. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka. Benešov 1992, č. 32, s. 65 - 78

⁷ CHARVÁTOVÁ, Ema. Konopiště: Státní zámek a památky v okolí. Praha 1962

⁸ KUTHAN, J.: Aristokratická sídla v českých zemích 1790 – 1914. Praha 2014

přelomu 19. a 20. století. Téma přestavby a modernizace zámku zaujala také Lenku Hrdinovou⁹, která toto téma zpracovala do bakalářské práce. Mnohé zajímavé informace lze nalézt ve člancích časopisu Památky středních Čech Dagmar Martincové¹⁰ a Jana Frídla,¹¹ které se vedle přeměny interiérů zaměřily i na muzeum sv. Jiří. Interiéry přístupné návštěvníkům popisuje kniha Miroslava Brožovského.¹² Ludiše Letošníková¹³ se ve své publikaci věnuje zámecké zbrojnici, jejíž osudy popisuje také diplomová práce Stanislav Hrbatý.¹⁴ O modernizaci zámku vypovídají články Radko Kynčla¹⁵ a Stanislava Mergla.¹⁶ Přestavbě parku se pak věnoval Václav Kovařík¹⁷ nebo Spolek přátel Konopiště, o. p. s.¹⁸

Informace v literatuře, která se zaměřuje na Konopiště po roce 1914, nejsou obsáhlé a lze se tedy odvolávat jen na odborné články. Osudy zámeckých sbírek během druhé světové války popisuje Alois Kulháněk¹⁹ a Stanislav Kokoška²⁰. Bohužel informace o kastelánech, kteří na zámku působili, nejsou ze strany Národního památkového ústavu přístupné.

Knih, které se zaměřují na život a osobnost Františka Ferdinanda d'Este je sice mnoho, ne všechny lze však považovat za pravdivé. Předním českým autorem životopisu rakouského

---

⁹ HRDINOVÁ, Lenka: František Ferdinand d'Este a Konopiště. Praha 2013

¹⁰ MARTINCOVÁ, Dagmar: Svatojiřská sbírka Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště. In: Památky středních Čech. Časopis Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště středních Čech v Praze. Praha 2004, č. 2, s. 1-21

¹¹ MARTINCOVÁ, Dagmar, FRÍDL, Jan: Konopiště - sídlo následníka trůnu. (Reinstalace a expoziční záměry). Praha 1999, č. 1, s. 23 - 40

¹² BROŽOVSKÝ, Miroslav. Zámek Konopiště. Praha 1995

¹³ LETOŠNÍKOVÁ, Ludiše: Zbrojnice na Konopišti. Praha 1970

¹⁴ HRBATÝ, Stanislav: Konopišťská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojní na území České republiky. Brno 2009

¹⁵ KYNČL, Radko: Výtah s vodovodním pohonem na zámku Konopiště. In: Zprávy památkové péče. Praha 1995, č. 2, s. 68-70

¹⁶ MERGL, Ladislav: Zámecká elektrárna na Konopišti. In: Zprávy památkové péče. Časopis státní památkové péče. Praha 1995, č. 2, s. 62-67

¹⁷ KOVAŘÍK, Václav. Konopišťský park. Vyd. 1. Vlašim: Muzeum Podblanicka, 2009

¹⁸ SPOLEK PŘÁTEL KONOPIŠTĚ: Park Jeho císařské a královské Výsosti nejjasnějšího pana arcivévody Františka Ferdinanda Rakouského-Este na Konopišti v Čechách: k tomu 29 snímků s popisem, 2 tabule a 1 plán. Konopiště 2012.

¹⁹ KULHÁNEK, Alois: K historii zámku Konopiště v letech 1938 – 1945. In: Benešovský kalendář. Benešov 2000, č. 1, s. 15 - 17

²⁰ KOKOŠKA, Stanislav: Konopišťské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka. Benešov 1988, č. 29, s. 235 - 247

arcivévody je Jan Galandauer,²¹ dále pak Jiří Pernes.²² Ze zahraničních autorů je třeba zmínit Friedricha Weissensteinera²³ či Christiane Scholler,²⁴ která sepsala paměti vnučky Maxmiliána Hohenberga, Anity Hohenbergové. Život a původ arcivévodovy manželky, Žofie Chotkové, zaujal Ivo Cermana²⁵ či Lucii Tyrnerovou.²⁶ Na Konopišti žili také arcivévodovi potomci, jimž se vedle Jana Galandauera,²⁷ věnuje také Mojmír Chromý²⁸ nebo Jan Županič.²⁹ Konfiskaci majetku, její průběh a problematiku rozebírá historik Josef Pekař³⁰ a Jan Kuklík.³¹ Lukáš Pavlík³² a Luboš Velek³³ popsali život na Konopišti v době, kdy na zámku žil František Ferdinand. Tyto texty je zajímavé srovnat s názory Františka Veselého³⁴ a Viléma Němce,³⁵ které jsou ovlivněné protihabsburskou náladou, příznačnou pro období po první světové válce.

---

²¹ GALANDAUER, Jan: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu. Praha 2000

²² PERNES, Jiří: O trůn a lásku: Dramatický život a tragická smrt Františka Ferdinanda d'Este. Praha 2007

²³ WEISSENSTEINER, Friedrich: František Ferdinand: Krůček od trůnu. Praha 2003

²⁴ SCHOLLER, Christiane: Můj pradědeček František Ferdinand: Příběh arcivévody Františka Ferdinanda očima jeho pravnučky Anity Hohenberg. Český Těšín: 2014

²⁵ CERMAN, Ivo: Chotkové: příběh úřednické šlechty. Praha 2008

²⁶ TYRNEROVÁ, Lucie: Chotkové a Žofie Chotková. Praha 2011

²⁷ GALANDAUER, Jan: První sirotci velké války. In: Středočeský sborník historický. Benešov 1996, roč. 22, s. 111-120

²⁸ CHROMÝ, Mojmír. Mezi Konopištěm, Dachau a Artstettenem. In: Rodopisná Revue. 2002, č. 4, s. 1-4; CHROMÝ, Mojmír. Okrouhlá jubilea Arnošta Hohenberga. In: Benešovský kalendář. Benešov 2004, č. 6, s. 12-14; CHROMÝ, Mojmír. Sirotci. In: Benešovský kalendář. Benešov 1995, č. 1, s. 8-10

²⁹ ŽUPANIČ, Jan: Hohenbergové. In: Heraldická ročenka 2007, s. 135-143

³⁰ PEKAŘ, Josef: Omyly a nebezpečí pozemkové reformy. Praha 1923

³¹ KUKLÍK, Jan: Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století. Praha 2011

³² PAVLÍK, Lukáš. Ve službách konopišťského pána. Benešov 2013

³³ VELEK, Luboš: Ve službách „Vysokého pána“. I. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 38, 1998, s. 221-244; VELEK, Luboš: Ve službách „Vysokého pána“. II. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 39, 1999, s. 211-235

³⁴ VESELÝ, František: Konopiště. Vzpomínky. Příspěvky k charakteristice. Praha 1921; VESELÝ, František: Konopiště a Hohenbergové. Praha 1924

³⁵ NĚMEC, Vilém: Vysoký pán Konopišťský. Nelichotivý portrét následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Praha 2007

2 Historie Konopiště

První zmínka o zámku Konopiště pochází již z roku 1318 a pojí se se jmény Tobiáše a Diviše z Benešova, kteří se od tohoto roku nazývají „z Konopiště“.³⁶ Je tedy evidentní, že hrad stál již dříve. Kdo a kdy pevnost postavil, není kvůli nedostatku pramenů známo. Historikové se však domnívají, že příčinu založení hradu dal rozsáhlý požár, který v roce 1294 zachvátil nedaleké město Benešov a jemuž podlehl i zdejší minoritský klášter, postavený roku 1246. Dalším nepřímým důkazem je dochované raně gotické okénko na západním nádvoří, které pravděpodobně pochází z 80. let 13. století.³⁷ Za možného zakladatele je považován panovník nebo pražský biskup Tobiáš,³⁸ člen rodu Benešoviců.³⁹ Ve 13. století zastávali členové rodu Benešoviců na panovnickém dvoře významné funkce, pohybovali se ve vysokých církevních kruzích a disponovali značným majetkem a s ním spojenými výhodami. Tobiáš byl proboštem mělnické, svatovítské a vyšehradské kapituly. Po jeho smrti v roce 1296 zdědil majetek jeho synovec, Tobiáš, kanovník pražský. Ten v roce 1327 odkázal svůj majetek příbuznému Zdeslavu ze Štenberka. Dědictví, které stvrdil Jan Lucemburský, zahrnovalo panství Konopiště, městečko Benešov a osm přilehlých vesnic.⁴⁰

Raněgotický hrad byl založen asi dva kilometry západně od Benešova na skalnaté ostrožně, obtékané po jižní a západní straně potokem, který vytvářel bažinu příznivou pro obranu.⁴¹ Svou dispozicí se zásadně lišil od mnohých hradů, které se v českých zemích budovaly a dokládá tak, že české země byly v kontaktu s vyspělými západními říši.

---

³⁶ CHARVÁTOVÁ, E.: Konopiště, s. 4

³⁷ TYWONIAK, J.: Benešov a Konopiště v minulosti, s. 45

³⁸ DURDÍK, T.: Encyklopedie českých hradů, s. 140

³⁹ Jiří Tywoniak považuje za zakladatele Konopiště biskupa Tobiáše z Benešova (†1296) a opírá se o fakta, že jeho vysoké politické postavení vyžadovalo odpovídající sídlo. S tímto názorem souhlasí i Ema Charvátová, která připomíná, že takto vyspělou stavbu mohl založit jen vlivný člověk, který má přehled o metodách stavitelství Francie.

⁴⁰ Vesnice, které patřily ke Konopišti: Jarkovice, Ondřejovice, Lhotu, Velké a Malé Podhájí, Radikovice, Konárovice a Semovice. (CHARVÁTOVÁ, E.: Konopiště, s. 20)

⁴¹ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 11

Jedná se o druh tzv. francouzského kastelu,⁴² tedy pravidelný půdorys hradu s více flankovacími věžemi. Tyto věže znamenaly pokrok v oblasti aktivní obrany, umožňovaly tzv. flankování.⁴³ Obdelníkový půdorys o rozměrech cca 70 m x 37 m zpevňovaly dvě velké okrouhlé věže, které prostupovaly tělem hradu z jedné poloviny, a pět malých flankovacích, které zasahovaly do hradního masivu z jedné čtvrtiny.⁴⁴ Každá věž pak fungovala jako samostatná jednotka. Hrad byl uvnitř příkopem rozdělen na dva paláce.⁴⁵ V severní části byla jistě kaple prostupující dvěma patry a kuchyň. V jižním paláci se naopak nacházely obytné místnosti.⁴⁶ Již takto dobře opevněný hrad byl obklopen hradební zdí, sahající do výše třetího patra, pěti branami, parkánem, parkánovou zdí, hlubokým příkopem a dvojitým padacím mostem.⁴⁷

V roce 1327 získali hrad Štenberkové. Během 250 let jejich působení na Konopišti proběhlo několik událostí, které se později ukázaly jako významné. V roce 1394 se tu údajně zastavil průvod českých pánů, kteří odváželi zajatého krále Václava IV. na hrad Wildberg. Panovník měl přenocovat v severovýchodní nárožní věži, která se od té doby nazývá „Václavka“.⁴⁸ V roce 1418 zdědil hrad Petr ze Štenberka, který byl v bitvě u Vyšehradu roku 1420 zabit.⁴⁹ Po éře husitských válek se stal vlastníkem Zdeněk ze Štenberka, nejprve příznivec Jiřího z Poděbrad, později jeho nepřítel. Založil panskou Zelenohorskou jednotu, která se stala opozicí krále. V roce 1467 královské vojsko hrad obléhalo po dobu 18 měsíců, v roce 1469 ale byli kvůli špatnému zásobování nuceni

---

⁴² Francouzský kastel vznikl ve Francii na počátku 13. století. Nejstarší hrad tohoto druhu je Týřov, který byl dokončen již před rokem 1249, Konopiště pak představuje vyspělejší variantu. (DURDÍK, T.: Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě, s. 279)

⁴³ Flankování neboli boční střelba z vystupující věže, pokrývá tzv. mrtvý prostor pod hradbami. (DURDÍK, T.: Encyklopedie českých hradů, s. 87)

⁴⁴ TYWONIAK, J.: Benešov a Konopiště v minulosti, s. 46

⁴⁵ Ema Charvátová tvrdí, že hrad se skládal z jádra a předhradí, což Tomáš Durdík na základě důsledných archeologických průzkumů zpochybňuje. (srov.: DURDÍK, T.: Raněgotická stavební podoba hradu Konopiště)

⁴⁶ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 12

⁴⁷ CHARVÁTOVÁ E.: Konopiště, s. 7

⁴⁸ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 13

⁴⁹ Jeho žena Perchta přešla ke kališníkům a v roce 1423 se na hradě konal sněm táboritů a pražanů. (BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 13)

kapitulovat.⁵⁰ Konopiště pak dostal v zástavě králův syn Hynek kníže z Münsterbergu. Vztahy se urovnaly až v roce 1479 na mírovém sněmu v Olomouci, kde Jaroslav a Zdeslav ze Štenberka přislíbili spolupráci s Vladislavem II. Jagellonským a byly jim vráceny rodové majetky. První zásadní stavební úpravy provedl až Jiří ze Štenberka, který hrad vlastnil od roku 1495. Jednalo se o změny především v severním paláci - dvoupatrovou kapli nechal snížit a pokoje byly opatřeny sklípkovými klenbami.⁵¹ Posledním majitelem Konopiště z rodu Štenberků byl Adam, který zastával funkci hejtmána kouřimského kraje.⁵² Po jeho smrti v roce 1587 zdědila Konopiště jeho sestra Alžběta, provdaná za Arkleba z Kunovic, který po požáru v roce 1601 hrad obnovil, ale o dva roky později panství prodal Dorotě Hodějovské, rozené Hrzánové z Harasova.⁵³

Manžel Doroty Hodějovské, Přech Hodějovský z Hodějova, pocházel z rytířského rodu a patřila mu panství Čestice, Benice a Milevsko. Po získání Konopiště koupil v roce 1607 i nedaleký Týnec nad Sázavou.⁵⁴ V letech 1604-1605 byla na zámku provedena zásadní přestavba, díky které se z Konopiště stalo pohodlné renesanční sídlo. Pokrok v oblasti střelných zbraní umožnil snadnější obranu hradu z větší vzdálenosti, byla tedy pro větší pohodlí rozšířena západní brána a zvětšeny okenní otvory. Kvůli vybudování hospodářského křídla na severní straně hradu musela být odstraněna hradební zeď. Ta byla zanedlouho zbourána i na straně jižní a Konopiště se tak otevřelo k jihu. Tím hrad definitivně ztratil svou obrannou funkci. V jeho okolí byly vybudovány zahrady a kladl se důraz na vzhled interiérů. V severním paláci se nacházely byty hejmana, purkrabího a panských úředníků a v horních partiích patrně slavnostní jídelna.⁵⁵ Celý zámek byl propojen měšními arkádami a stropy vyzdobeny renesanční klenbou. V roce 1613 zemřela Dorota Hodějovská a majetek byl rozdělen mezi jejích pět synů. Město Benešov bylo rozděleno na třetiny mezi Bohuslava, Adama a Přecha mladšího, který získal i Konopiště. Po poředčasné smrti Přecha mladšího se dědicem stal další z bratrů, Bernard.⁵⁶ Protože byl

---

⁵⁰ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

⁵¹ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 15

⁵² tamtéž, s. 16

⁵³ CHROMÝ, M.: Druzí byli Štenberkové, s. 4-6

⁵⁴ CHROMÝ, M.: Čeští bratři a rebelové, s. 7

⁵⁵ CHARVÁTOVÁ, E.: Konopiště, s. 10

⁵⁶ CHROMÝ, M.: Čeští bratři a rebelové, s. 8

rod Hodějovských účastníky protihabsburského povstání, byl jejich majetek v roce 1620 po bitvě na Bílé hoře zkonfiskován a Konopiště se tak dostalo do rukou známého vojevůdce Albrechta z Valdštejna.

Albrecht z Valdštejna, slavný císařský vojevůdce, zámek vlastnil jen krátce. V listopadu 1622 Konopiště koupil od královské komory za 65 600 zlatých rýnských⁵⁷ a v únoru 1623 ho prodal Pavlu Michnovi z Vacínova za stejnou sumu. Pavel Michna z Vacínova vlastnil Konopiště během období třicetileté války, tudíž nebyly finanční prostředky na různé přestavby a údržbu zámku. V důsledku špatného hospodaření Michnů z Vacínova bylo Konopiště i Benešov v roce 1673 prodáno⁵⁸ rodu Sinzendorfů za 165 000 rýnských zlatých.⁵⁹ Hrabě Jiří Ludvík ze Sitzendorfu usiloval o pozvednutí ekonomiky Benešova a na základě tzv. zvacích listů se snažil dosídlit město.⁶⁰ Bohužel kvůli morovým epidemiím a neúrodě se jeho plány nezdařily a Sitzendorfové byli nuceni v roce 1701 svůj majetek prodat Přehořovským z Kvasejovic. V roce 1711 založil v Benešově František Karel hrabě Přehořovský z Kvasejovic věhlasné piaristické gymnázium a koleje s kostelem sv. Anny.⁶¹ Z finančních důvodů se musel svého majetku vzdát a v roce 1716 koupil panství v dražbě hrabě Jan Josef z Vrtby za 300 310 rýnských zlatých.⁶²

Rod Vrtbů vlastnil zámek v období největšího barokního rozmachu. Okolo roku 1720 dokončil výstavbu piaristické koleje a kostela sv. Anny v Benešově a rozšířil majetek o panství Mrač, ke kterému náležel také lom, Poříčí nad Sázavou a 18 vesnic.⁶³ Na samotném Konopišti byl zdvihací most nahrazen kamenným, pro větší pohodlí příjezdu byl také zřízen druhý příjezd z východní strany s barokní bránou z dílny architekta Františka Maxmiliána Kaňky a sochaře Matyáše Brauna. Pět ze sedmi hradních věží bylo sneseno do výše ostatní zástavby.⁶⁴ Na jižní straně bylo vybudováno nové, tříposchodové křídlo

---

⁵⁷ BÍLEK, T. V.: Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618, s. 150

⁵⁸ CHROMÝ, M.: Neutěšená doba Michnů z Vacínova, s. 19

⁵⁹ BÍLEK, T. V.: Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618, s. 150

⁶⁰ CHROMÝ, M.: Svitání za Sinzendorfů, s. 9

⁶¹ CHROMÝ, M.: Zakladatel koleje, s. 12

⁶² KAŠIČKA, F., LÍBAL, D., NOVOSADOVÁ, O.: Zámek Konopiště. Stavebně historický průzkum zámku, s. 14

⁶³ CHARVÁTOVÁ, E.: Konopiště, s. 26

⁶⁴ tamtéž, s. 13

s reprezentačními pokoji. Takřka všechny dřevorezby na zámku jsou od Lazara Widmanna a pozoruhodná výmalba stropu ve slavnostní jídelně byla v roce 1747 zhotovena Františkem Juliem Luxem. Nad kaplí byl sál, ve kterém probíhala divadelní představení. Během 18. století ztratilo Konopiště definitivně svou obrannou funkci. Byl zasypán hradní příkop a odstraněny zbytky valů.⁶⁵

Vrtbové pobývali na Konopišti po tři generace. Po smrti Jana Josefa z Vrtby získal majetek jeho synovec František Václav,⁶⁶ po jehož smrti v roce 1762 se o panství starala jeho manželka Marie Anna rozená z Klenové. Na počátku 70. let 18. století se české země potýkaly s neúrodou a chudobou. Přesto byly nároky panstva na robotu vysoké a přirozeně došlo v roce 1775 k velkému protifeudálnímu povstání nevolníků.⁶⁷ Sedm z účastníků povstání bylo zastřeleno před zámkem a jsou pochováni u kostela Chvojen. Po tomto povstání proběhla úprava robotních norem a konečně v roce 1781 byl Josefem II. vydán patent o zrušení nevolnictví.

Poslední majitel Konopiště z rodu Vrtbů, František Josef Vrtba, založil v roce 1791 manufakturu na výrobu kameniny v nedalekém Týnci nad Sázavou.⁶⁸ Poté, co bezdětný František Josef Vrtba roku 1830 zemřel, připadlo Konopiště a celé jmění císařskému komořímu Janu Karlovu z Lobkovic, údajně jako vyjádření díku, že mu na počátku 30. let 19. století pomohl vstát po zranění na chodníku ve Vídni.⁶⁹

---

⁶⁵ CHARVÁTOVÁ, E.: Konopiště, s. 14

⁶⁶ CHROMÝ, M.: Století Vrtbů, s. 13

⁶⁷ CHRAVÁTOVÁ, E.: Konopiště, s. 26

⁶⁸ TYWONIAK, J.: Benešov a Konopiště v minulosti, s. 215

⁶⁹ Erwein Lobkowitz vzpomíná: „Když byl strýc Jan na počátku 30. let minulého století, v době, kdy sloužil v armádě, v posádce v jižních Uhrách, dostal štafetou zprávu, že se stal dědicem posledního hraběte (Franze) Vrtby, který zemřel svobodný. Poslední nositel jména staré české šlechty, majitel velmi proslulých latifundií v Čechách, nebyl s naší rodinou vůbec spřízněn a pouze z přátelství určil svým dědicem mého strýce Jana, syna pradědečka Lobkowicze. (...) Město Berlín kdysi objednalo na vydláždění ulic velké množství dlažebních kostek z konopišťského kamenolomu. Zámek Konopiště byl tehdy hlavním rodinným sídlem. Strýc Jan z nepochopitelných důvodů nařídil, aby do většího počtu kamenů byl vytesán lobkowiczský erb. Protože však rozměry všech objednaných kamenů při dodávce nesouhlasily, byla odmítnuta. Škoda byla ohromná. Podobně se rozprášil i ostatní snadno získaný majetek. Strýc František Lobkowicz, syn Vrtbova dědice, byl nucen většinu majetku prodat. Mimo jiné také Konopiště, které koupil následník trůnu, arcivévoda Franz Ferdinand d'Este a vybudoval z něj překrásnou rezidenci.“ (Cit. dle: LOBKOWICZ, E.: Vzpomínky na monarchii, s. 26)

3 Konopiště v 19. století

Konopiště v době Lobkoviců

Po osudovém setkání Jana Karla z Lobkovic (1799–1878) s Františkem Josefem z Vrtby ve Vídni byl princ z Lobkovic prohlášen universálním dědicem vrtbovského majetku. Vedle panství Konopiště, Žinkovy a Nekrmíř zdědil také zámek Křimice a stal se tak zakladatelem jedné z mnoha větví tohoto rodu. Na Konopišti tedy žila Křimická větev rodu Lobkoviců. „I když v některých pramenech bývá Jan Nepomuk Karel titulován jako z *Lobkowicz* a z *Wrtby*, ke skutečnému spojení jmen nikdy nedošlo.“⁷⁰ Princ z Lobkovic se nejprve stal majorem v rakouské armádě. Po roce 1830 ale obdržel nevídané jmění⁷¹ a stal se velkostatkářem.⁷²

Za Jana Karla Lobkovice bylo v revolučním roce 1848 zrušeno poddanství i robota a panství ztratilo dosavadní patrimoniální pravomoc (politickou, soudní a finanční), která byla přenesena na státní úřad v Benešově. Velkostatek byl vedle zisků ze stoupající ceny obilí posílen finančně ještě výkupem z roboty, takže poměrně snadno mohl nahradit úbytek robotníků dokonalejším náradím a zemědělskými stroji.⁷³

Většinu financí poskytoval princ na rozvoj průmyslu v podzámčí a údržbě či přestavbě zámku nevěnoval velkou pozornost. V roce 1856 vznikl ve velkém sále požár způsobený bleskem. Ten následně Jan Karel Lobkovic přeměnil z divadelního sálu na obrazárnu. Z bývalého vrtbovského skleníku stojícího pod jižní terasou, udělal oranžerii, čímž terasu značně rozšířil.⁷⁴ V roce 1863 bylo opraveno šnekové schodiště ve velké věži.⁷⁵

---

⁷⁰ Cit. dle: MAŠEK, P.: Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti I., s. 573

⁷¹ „Konopištské panství tehdy zahrnovalo celkem 77 míst, mělo 15 poplužních dvorů (8 v režii, ostatní propachtovány), 6 ovčínů (přes 2 000 ovcí), 17 rybníků, pivovar, vinopalnu, v Týnci továrnu na kameninu, lomy, 595 rolnických usedlostí, 9 patronátních kostelů a 4 triviální školy; žilo tu přes 7 000 obyvatel.“ (Cit. dle: TYWONIAK, J.: Benešov a Konopiště v minulosti, s. 218)

⁷² ŽUPANIČ, J., FIALA, M., STELLNER, F.: Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, s. 157

⁷³ TYWONIAK, J.: Z dějin Konopiště. In: CHARVÁTOVÁ, E.: Konopiště

⁷⁴ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 21

⁷⁵ KAŠIČKA, F., LÍBAL, D., NOVOSADOVÁ, O.: Zámek Konopiště. Stavebně historický průzkum zámku, s. 16

Hospodářství na Konopišti se soustředilo především na potravinářský průmysl. Během působení Lobkoviců na zámku byl v provozu pivovar, vinopalna, olejna, cukrovar či manufaktura na výrobu kameniny. V blízkosti rybníka se nacházel mlýn, sádka a pila na svrchní vodu.⁷⁶

Pivovar se v podzámčí nacházel již od roku 1569. Nevyhovující stav budovy brzdil provoz, a tak se jej majitel v roce 1848 rozhodl zrekonstruovat a pronajmout. Cena nájemného stále rostla, což nutilo nájemce ke zvýšení produkce piva. Prostory ale nebyly dostačující, proto Jan Karel Lobkovic rozhodl, že bude vybudován nový, větší pivovar. Z nedostatku financí se tak nakonec nestalo. Velkopodnikem se pivovar stal až po roce 1897, kdy byl přenesen do Benešova. Z původně neprosperujícího se tak stal velký pivovar.⁷⁷

Větší zisk než pivo znamenala na počátku 50. let 19. století pro Lobkovice produkce pálenky. Místní mlynáři a hostinští měli povinnost je odebírat z konopištské vinopalny a lihovaru, jehož provoz byl ovšem v roce 1860 zastaven. Podobně na tom byla i olejna.⁷⁸

Velké naděje byly vkládány do cukrovaru, založeného v roce 1849. Celoročně zde pracovalo pět dělníků, v hlavní sezoně až 74 lidí. Jan Karel Lobkovic očekával rychlý zisk a navrácení peněz, které do cukrovaru vložil, jenže množství vypěstované cukrové řepy zaměstnalo továrnu jen na krátké období a po zbytek sezony byla budova prázdná a tudíž prodělečná. Roku 1865 byla produkce zastavena a až o tři roky později byl díky většímu zájmu o cukr provoz obnoven.⁷⁹

Značnou prestiž měla i továrna na výrobu Týnecké kameniny, která se mohla chlubit různými vyznamenáními za kvalitu produktů. Své výrobky vyvážel i do Vídně či Padovy. Výrobu však brzdila drahá doprava surovin, a proto v roce 1865 se Jan Karel rozhodl výrobu ukončit.⁸⁰

Již během svého života rozdělil Jan Karel Lobkovic svůj majetek mezi dvě dcery a syna, Františka Eugena (1839–1898), kterému po jeho smrti v roce 1870 připadly hlavní rodové

---

⁷⁶ PAVLÍK, L.: Ve službách Konopištského pána, s. 31

⁷⁷ TYWONIAK, J.: Benešov a Konopiště v minulosti, s. 220

⁷⁸ tamtéž, s. 219 - 225

⁷⁹ TYWONIAK, J.: Konopištský cukrovar, s. 6 - 7

⁸⁰ TYWONIAK, J.: Benešov a Konopiště v minulosti, s. 228

statky Konopiště a Křimice.⁸¹ František Eugen byl národně orientovaný aristokrat a poslanec za velkostatkářskou kurii v českém sněmu.⁸² S manželkou Kuhnoutou ze Štenberku (1847–1916) měl šest dětí. Po svém otci převzal podniky, které neprosperovaly a ani on sám nebyl dobrým ekonomem. Hospodářská krize jej postupně donutila k prodeji majetků, které musel v roce 1887 prodat Františku Ferdinandovi d'Este.⁸³ Přestěhoval se na rodový zámek Křimice, kam umístil také vzácnou vrbovskou knihovnu. V roce 1906 si nedaleko svého bydliště nechal postavit zmenšenou kopii Konopiště, tzv. Zámeček.⁸⁴

---

⁸¹ ŽUPANIČ, J., FIALA, M., STELLNER, F.: Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, s. 157

⁸² tamtéž, s. 158

⁸³ Podle Josefy Schneibergové, která měla s majiteli Konopiště vřelý vztah, nebyl prodej zámku způsoben pouze hospodářskou krizí. „František Evžen kníže z Lobkovic rád sázel, nejraději na kobyly. Často se přitom stávalo, že prohrál nemalé částky. Velmi se zadlužil – to bylo v době, kdy splácel peníze, které měl různě popůjčované, dokonce i na Konopiště. Hrozilo, že by mohl o Konopiště přijít, že jej bude muset zkrátka prodat.“ (Cit. dle: PAVLÍK, L.: Ve službách Konopišťského pána, s. 85)

⁸⁴ ŽUPANIČ, J., FIALA, M., STELLNER, F.: Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, s. 158

Konopiště v době Františka Ferdinanda d'Este

Život Františka Ferdinanda d'Este

František Ferdinand d'Este se narodil 18. prosince 1863 „v 7 hodin 15 minut ve Štýrském Hradci.“⁸⁵ Jeho otec, arcivévoda Karel Ludvík, mladší bratr císaře Františka Josefa I,⁸⁶ neměl vysoké politické ambice a spíše zastupoval rodinu při slavnostních příležitostech. „Byl patronem uměleckých spolků, bálů a dobročinných akcí.“⁸⁷ V roce 1856 se oženil s šestnáctiletou princeznou Markétou Saskou, která po dvou letech bezdětného manželství zemřela na tyfus.⁸⁸ Po čtyřech letech se znovu oženil. Jeho manželkou se stala Marie Annunziata, dcera krále Obojí Sicílie, Ferdinanda II.⁸⁹ Sňatek proběhl v Benátkách, v říjnu 1862. O rok později porodila Marie Annunziata slabého Františka Ferdinanda. Křest proběhl v ten samý den a „za kmotra mu šel jeho dědeček, arcivévoda František Karel.“⁹⁰ V dubnu 1865 se narodil mladší bratr Otto František Josef, v prosinci 1868 Ferdinand Karel Ludvík a v květnu 1870 sestra, Margerethe Sophie. Již od svatby trpěla Marie Annunziata tuberkulózou plic a mnohočetné porody ji vysilovaly. Této vážné nemoci podlehl 4. května 1871.

Po dvou letech se Karel Ludvík oženil potřetí. Již jako čtyřicetiletý muž si vzal za ženu osmnáctiletou portugalskou princeznu Marii Terezii z rodu Braganza.⁹¹ Františkova nevlastní matka byla jen o osm let starší než on a právě díky malému věkovému rozdílu, měli dobré vztahy po celý život. O vyvdané děti se příkladně starala a podporovala je ve

---

⁸⁵ Cit. dle: SCHOLLER, Ch.: Můj pradědeček František Ferdinand: Příběh arcivévody Františka Ferdinanda očima jeho pravnučky Anity Hohenberg, s. 31

⁸⁶ Arcivévoda Karel Ludvík byl v pořadí třetí ze čtyř bratrů. Nejstarší František Josef I. byl císařem Rakouského císařství, Maxmilián císařem v Mexiku a nejmladší Ludvík Viktor musel kvůli své sexuální orientaci žít mimo Vídeň.

⁸⁷ Cit. dle: WEISSENSTEINER, F.: František Ferdinand, s. 40

⁸⁸ tamtéž, s. 41

⁸⁹ V roce 1848 Ferdinand II. bezohledně potlačil revoluční nepokoje, za což si vysloužil přezdívku *Re Bomba* (král Bomba). O rok později podlehl atentátu a po jeho smrti se království obojí Sicílie spojilo s Itálií.

⁹⁰ Cit. dle: WEISSENSTEINER, F.: František Ferdinand, s. 44

⁹¹ Marie Terezie byla dcerou dona Miguela Braganzy a princezny Löwenstein-Wertheim-Rosenberg. (GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 18)

všech jejich činnostech. Arcivévodkyně Marie Tereza (jak byla po sňatku nazývána) porodila v roce 1876 dceru Marii Annunciatiu a o dva roky později Alžbětu.⁹²

Synům Karla Ludvíka se dostalo soukromého vzdělání, které bylo přesně stanoveno studijními plány. Všichni jejich učitelé působili v armádě, což jen ztvrdzovalo názor, „že jediné vhodné povolání pro habsburské arcivévody je služba v armádě.“⁹³ Škála vyučovaných předmětů byla široká. Mladí arcivévodové se učili všechny jazyky zemí Rakouské monarchie, náboženství, zeměpis, latinu, či historii. Vyučování probíhalo každý den, od 7 do pozdních 20 hodin, což ve Františku Ferdinandovi zanechalo negativní postoj ke škole.⁹⁴ Učitel historie, Onno Klop, měl díky svým přednáškám o těsném spojení habsburské monarchie s katolickou vírou velký vliv na pozdější názory Františka Ferdinanda. Dalším významným učitelem byl kněz Godfried Marschall, který byl až do doby sňatku s Žofíí Chotkovou jeho důvěrníkem.

Před dvanáctými narozeninami Františka Ferdinanda, v listopadu 1875, zemřel arcivévoda František V. d'Este, jeho vzdálený příbuzný. Ten byl v roce 1859 z rodné Modeny vyhnán do exilu a zbytek svého života strávil ve Vídni. Se ztrátou moci se nikdy nesmířil a doufal, že dědic jeho majetku vynaloží veškeré síly k jejímu získání. František V. d'Este byl velice bohatý – vlastnil činžovní domy ve Vídni, vilu Cattajo, další vilu v Římě, zámek Chlum u Třeboně, jedinečné sbírky zbrojí a zbraní a také mnoho peněz.⁹⁵ S manželkou Marií Beatricí d'Este však neměl potomky, a tak se napjatě očekávalo, kdo se stane šťastným dědicem. Ve své závěti určil František V. d'Este jako dědice toho, kdo je nejvýše postavený Habsburk, za své jméno připojí přídomek d'Este a bude usilovat o navrácení moci v Modeně. Protože korunní princ Rudolf jako budoucí císař nepřipadal kvůli regentství v Itálii v úvahu, jmenoval universálním dědicem Františka Ferdinanda.⁹⁶ Ihned po zveřejnění pětisetstránkové závěti přibýlo mnoho námitek a žalob na průběh dědictví od ostatních příslušníků arcidómu za vidinou získání majetku. Za dvanáctiletého Františka

---

⁹² tamtéž

⁹³ Cit. dle: GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 19

⁹⁴ SCHOLLER, Ch.: Můj pradědeček František Ferdinand. Příběh arcivévody Františka Ferdinanda očima jeho pravnučky Anity Hohenberg, s. 39

⁹⁵ GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 22

⁹⁶ PERNES, J.: O trůn a lásku, s. 50

Ferdinanda d'Este musel všechny náležitosti vyřídit jeho otec Karel Ludvík. O enormním majetku, který získal, se dozvěděl až v osmnácti letech.⁹⁷

Po celý svůj život byl František Ferdinand nadšen pro armádu. Svou vojenskou kariéru zahájil již ve čtrnácti letech - v dubnu 1878 ho František Josef I. jmenoval poručíkem 32. pěšího pluku ve Vídni.⁹⁸ V sedmnácti letech se poprvé zúčastnil vojenských manévřů, které proběhly pod velením jeho bratrance, korunního prince Rudolfa. S přibývajícím věkem byl povyšován na významnější pozice: v roce 1883 byl povýšen do hodnosti nadporučíka u dragounského pluku č. 44 v Ennsu, v roce 1888 se z něj stal nadporučík a přidělen mu byl 102. pěší pluk se sídlem v Praze a Benešově.⁹⁹ Během tohoto období pobýval na Pražském hradě, místě, kde bydlel Ferdinand Dobrotivý, nebo korunní princ Rudolf.

Vzhledem k tomu, že byl František Ferdinand bratranec následníka trůnu, korunního prince Rudolfa, nebylo pravděpodobné, že se stane císařem právě on. V pořadí následníků byl čtvrtý. Přímý následník, korunní princ Rudolf, měl jedinou dceru Alžbětu. Další v pořadí byl císařův mladší bratr, arcivévoda Ferdinand Maxmilián¹⁰⁰ a třetí byl otec Františka Ferdinanda, arcivévoda Karel Ludvík. Situace se ovšem změnila po smrti korunního prince Rudolfa, který 30. ledna 1889 společně se svou milenkou baronesou Mary Vetserovou spáchal sebevraždu na zámku Mayerling.¹⁰¹ Dědicem trůnu se stal arcivévoda Karel Ludvík, který pro svůj pokročilý věk a nezájem o politiku nepřipadal v úvahu. Po jeho smrti v roce 1896 se stal dědicem trůnu František Ferdinand d'Este.

---

⁹⁷ WEISSENSTEINER, F.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 53

⁹⁸ Nevlastní matce psal dopis o svém jmenování: „Milá maminko! Omluv mě, prosím, že jsem Ti již 3 dny nepsal. Na velikonoční neděli jsem, myslím, dělal úkoly, na velikonoční pondělí jsme byli v Reichenau a včera mě bolela hlava a musel jsem psát dopis císaři, protože, jak již víš, jsem se stal poručíkem. Včera jsem obdržel tu zprávu.“ (Cit. dle: GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 25)

⁹⁹ tamtéž, s. 29

¹⁰⁰ Arcivévoda Ferdinand Maxmilián byl již v roce 1859 požádán mexickými konzervativci, aby se stal mexickým císařem. Tuto nabídku odmítl, ale po intervenci armády Napoleona III. do Mexika v roce 1863, císařskou korunu přijal, aniž by si byl vědom, že tím ztratí šlechtický titul a výsady v Rakousku. Kromě mnohých reforem vydal tzv. „černý zákon“, který přikazoval zabít všechny přívržence opozičního bývalého prezidenta, Benita Juareze. Tím pobouřil mexický lid a 19. června 1867 byl v Queretaru popraven. V manželství s dcerou belgického krále Leopolda I. Charlottou neměl žádné děti.

¹⁰¹ HAMMONDOVÁ, B.: Korunní princ Rudolf, s. 370

V roce 1890 se František Ferdinand stal velitelem husarského pluku č. 9 v maďarské Šoproni, kde se setkal s maďarským nacionalismem. Rakousko-Uhersko bylo sice politicky rozděleno na dvě země, problém byl však v otázce armády. Rakouští politici a důstojníci zastávali názor, že existuje jen jedna společná armáda, což maďarští nacionalisté odmítali.¹⁰² Proto se v provinční Enži mluvilo výhradně maďarsky. „V důstojnickém kasinu nepadlo jedno německé slovo.“¹⁰³ Rakouský arcivévoda, jakožto budoucí císař, tím byl pobouřen a maďarský nacionalismus „považoval za úhlavního nepřítele říše, armády i svého nepřítele osobního.“¹⁰⁴

V době služby v Šoproni mu lékaři diagnostikovali onemocnění plic a doporučili změnu prostředí. Arcivévoda využil povolení a naplánoval vysněnou cestu kolem světa. Po přimluvě císařovny Alžběty u Františka Josefa I. mohl vyplout, ovšem pod podmínkou, že nebude cestovat pod svým pravým jménem. František Ferdinand tedy vystupoval jako hrabě z Hohenbergu, „aniž tušil, že bude hrát jednou v jeho životě i v životě jeho rodiny důležitou úlohu.“¹⁰⁵ Loď *Kaiserin Elisabeth*¹⁰⁶ vyplula z Terstu 15. prosince 1892. Na cestě arcivévodu doprovázel komoří hrabě Wurmbrandt-Stuppach, pobočník František Janáček a dalších 450 mužů. Po překonání Suezského průplavu a Vánocích strávených na Rudém moři, posádka připlula k břehům Cejlonu, kde arcivévoda skolil tři slony.¹⁰⁷ Po úspěšné lovecké zastávce následovala tříměsíční cesta po Indii, kde obdivoval místní kulturu a vyzkoušel si lov tygra ze hřbetu slona.¹⁰⁸ Po návštěvě Nepálu odjel do Kalkaty, kde na něj čekala loď s posádkou. Dále obepluli Austrálii a přilehé ostrovy. Hlavním cílem se stala Čína a později Japonsko, odkud odjel do Ameriky.¹⁰⁹ Pro neustálé zpoždění vlaků,

---

¹⁰² GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 39

¹⁰³ Cit. dle: WEISSENSTEINER, F.: František Ferdinand, s. 66

¹⁰⁴ Cit. dle: GALANDAUER, F.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 40

¹⁰⁵ Cit. dle.: tamtéž, s. 41

¹⁰⁶ Jednalo se o loď typu Rammkreuzer, tedy klounový křižník. Její rozměry byly 104 x 15 metrů a díky dvěma parním kotlům dosahovala maximální rychlosti 19,7 mořských mil za hodinu. Průměrná rychlost však byla poloviční. V Rakousku-Uhersku byly takovéto lodě postaveny jen dvě - vedle Kaiserin Elisabeth to byla Kaiser Franz Joseph I. (PERNES J.: O trůn a lásku, s. 75)

¹⁰⁷ Části těchto slonů jsou dodnes vystavené na zámku Konopiště.

¹⁰⁸ GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 48

¹⁰⁹ Na americký kontinent zavezla arcivévodu kanadská loď Empress of China, na níž nebyl spokojený. Vadilo mu, že zde byl jeden z mnoha cestujících a nemohl využívat děla ke střelbě kosatek.

zákazy kouření a mnoho dalšího se Františku Ferdinandovi v Americe nelíbilo. Zajímavá vzpomínka je z návštěvy Yellowstonekého parku, kde byl lov zakázán. Pro rakouského arcivévodu to nebyla překážka, a tak „lovili tím, co měli po ruce, holemi a kameny.“¹¹⁰ Po deseti měsících pozoruhodné cesty byl čas vrátit se do Evropy. Francouzským parníkem *Bretagne* dorazil do města Le Havre a odtud prostřednictvím Orient-Expresu do Vídně. Po návratu v říjnu 1893 mu císař propůjčil velkokříž Řádu sv. Štěpána.¹¹¹ Na základě žádosti Františka Ferdinanda byl přeložen k armádě do Českých Budějovic, odkud nebylo daleko do Vídně, Chlumu u Třeboně, či Konopiště.

Kromě obrovského kulturního a politického rozhledu¹¹² si František Ferdinand z cesty přivezl asi 2 000 fotografií a mnoho pozoruhodných trofejí, které jsou dodnes vystavené na zámku Konopiště, Artstetten, či v Etnografickém muzeu ve Vídni. Všechna místa si František Ferdinand pečlivě zapisoval do deníku, který v roce 1896 vyšel tiskem pod názvem „Tagebuch meiner Reise um die Erde 1892 – 1892“ – „Deník mé cesty kolem Země 1892 – 1893.“¹¹³

Po návratu z cesty kolem světa se u Františka Ferdinanda projeví dýchací potíže. V roce 1895 mu lékaři diagnostikovali tuberkulozu plic. Zpočátku odmítal jakoukoliv léčbu, později odjel na císařův příkaz do jižních Tyrol, kde byl pod dohledem lékaře Victora Eisenmengera. Po dvou týdnech léčby, kdy se nemoc uklidnila, si František Ferdinand vynutil změnu prostředí. Léčba pokračovala v Egyptě. V květnu 1896 se arcivévoda dozvěděl, že jeho otec zemřel. Karel Ludvík, jakožto hluboce věřící muž, se při návštěvě Palestiny napil posvátné vody Jordánu a zemřel na tyfus. Od tohoto okamžiku se tedy František Ferdinand stal prvním v pořadí následníků trůnu.¹¹⁴ Po dvou letech zápasení

---

¹¹⁰ Cit. dle: GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 58

¹¹¹ PERNES, J.: O trůn a lásku, s. 87

¹¹² Historikové se domnívají, že poznání federálního uspořádání USA, způsob vlády britského království v Indii, či císařství v Japonsku inspirovaly Františka Ferdinanda k myšlence uspořádání Rakouska-Uherska jakožto silného státu.

¹¹³ PERNES, J.: O trůn a lásku, s. 87

¹¹⁴ Následníkem trůnu byl jmenován v roce 1897 v dopise od Františka Josefa I.: „Jakmile se dokonale zotavíš, což se, jak doufám, stane brzo, převezmeš práva, ale také povinnosti svého postavení.“ (Cit. dle: GALANDAUER, J. František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 73)

s tuberkulozou svůj boj František Ferdinand vyhrál a v květnu 1897 byl lékaři prohlášen za zdravého.¹¹⁵

Manželka Františka Ferdinanda, hraběnka Žofie Chotková z Chotkova a Vojnína, byla dcerou diplomata Bohuslava Chotka¹¹⁶ a hraběnky Vilemíny, rozené Kinské.¹¹⁷ Hraběnka Žofie Chotková se narodila 1. března 1868 ve Stuttgartu jako pátá z celkem osmi dětí. I přes vysoké politické postavení jejího otce nebyla rodina Chotků majetná, a tak bylo pravděpodobné, že se z dcer Bohuslava Chotka stanou dvorní dámy. Právě jako dvorní dáma Žofie pracovala v Prešpurku u arcivévodkyně Isabely, manželky arcivévody Fridricha, úspěšného podnikatele.

Přesné datum seznámení Františka Ferdinanda s Žofií Chotkovou není známo. Mnoho autorů biografie arcivévody uvádí, že se poprvé setkali na podzim roku 1894 na Malé Straně, kdy místodržící v Čechách František hrabě Thun-Hohenstein pořádal ples. Dle Fridricha Weissensteinera byl svobodný následník trůnu František Ferdinand považován za nejatraktivnějšího hosta a právě on měl oslovit nevýraznou dvorní dámu. Od tohoto okamžiku měla mezi nimi probíhat korespondence.¹¹⁸ Tuto verzi však vyvrátil na konci 20. století rakouský badatel Ulrich Arco-Zinneberg, který zjistil, že v dopise z roku 1895 píše Žofii Chotkové „... zapomněl jsem Vám předat tři maličkosti, které jsem Vám přivezl ze své cesty kolem světa.“¹¹⁹ V korespondenci z roku 1898 se lze dočíst, že se již znali šest let. Navíc je známo, že se František Ferdinand scházel se stejným okruhem lidí, jako Žofie Chotková.¹²⁰ K vyzrazení vztahu pravděpodobně došlo v letovisku Opatii, kde společně se svou dvorní dámou pobývaly dcery arcivévodkyně Isabely a František Ferdinand ji často navštěvoval.¹²¹ Časté návštěvy nejspíše Isabele vadily, a tak údajně vyvolala hádku, ve

---

¹¹⁵ SCHOLLER, CH.: Můj pradědeček František Ferdinand: Příběh arcivévody Františka Ferdinanda očima jeho pravnučky Anity Hohenberg, s. 90

¹¹⁶ Hrabě Bohuslav Chotek z Chotkova byl mimo jiné vyslancem v Bruselu, kde vyřizoval sňatek korunního prince Rudolfa s belgickou princeznou Stefanií. (CERMAN, I.: Chotkové: příběh úřednické šlechty, s. 528)

¹¹⁷ TYRNEROVÁ, L.: Žofie Chotková a Chotkové z Chotkova a Vojnína.

¹¹⁸ WEISSENSTEINER, F.: František Ferdinand, s. 93 - 98

¹¹⁹ Cit. dle: PERNES, J.: O trůn a lásku, s. 106

¹²⁰ Setkával a dopisoval si s Marií Thunovou, starší sestrou Žofie Chotkové.

¹²¹ Obecně je známa verze prozrazení, že František Ferdinand zapomněl na prešpurském tenisovém kurtu kapesní hodinky, na nichž byl medailonek Žofie Chotkové. Hodinky našla arcivévodkyně Isabela.

které František Ferdinand prohlásil, že je Žofie jeho nevěsta.¹²² Blízcí Františka Ferdinanda však o vztahu věděli mnohem dříve.¹²³

Mezi Habsburky platila pravidla rodinného statutu ze 3. února 1839, která určovala, že sňatky mohou být uzavřeny pouze se stavovsky rovným rodem, mezi které Chotkové nepatřili. Proto svůj vztah František Ferdinand a Žofie Chotková dlouho tajili.¹²⁴ Poté, co byla šestadvacetiletá dvorní dáma propuštěna ze služeb arcivévodkyně Isabely, neměla finanční prostředky a jediné východisko bylo se vdát. Sňatek s Žofií Chotkovou by byl nerovnorodý, tedy morganatický,¹²⁵ to znamená, že by se nemohla stát císařovnou a obdržela by nové jméno.¹²⁶ Jejich potomci by nesli jméno matky a byli by vyřazeni z následnictví trůnu. Navíc se vyskytl další závažný problém. Uherské právo neznalo pojem „morganatické manželství“, tudíž by se Žofie Chotková teoreticky mohla stát legitimní uherskou královnou. Již takto nestálá, dualistická monarchie by nátlak nacionalistických Uher nevydržela a rozpadla by se. Právě toto byly důvody, proč František Josef I. se sňatkem nesouhlasil.

František Ferdinand ale svou snoubenku miloval a rozhodl se za sňatek bojovat. První audience u císaře, která se týkala morganatického manželství, proběhla 14. března roku 1899. František Josef I. odmítal svatbu povolit. Dal tedy svému synovci roční ultimátum na rozmyšlenou a domníval se, že arcivévoda dá přednost trůnu a vztah se rozpadne.¹²⁷ Během roku pociťoval pár neustálé tlaky ze strany příbuzenstva. Například mladší bratr, arcivévoda Otto, se postavil na stranu císaře. František Ferdinand i Žofie Chotková překonali negativní ohlasy na sňatek a 8. dubna 1900 jim císař přidělil povolení

---

¹²² GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 82

¹²³ Byl to právě arcivévodův komoří hrabě Wurmbrand, který během léčebného pobytu v Alpách zpozoroval, že se nálada Františka Ferdinanda zlepšila poté, co obdržel dopis. V roce 1899 se sám František Ferdinand přiznal svému lékaři dr. Eisenmengerovi: „Konečně jsem našel ženu, kterou miluji a jež se ke mně hodí, a nyní mně dělají kvůli nějaké maličkosti v jejím rodokmenu neslýchané potíže. Ale to již překonám.“ (Cit. dle: tamtéž, s. 82)

¹²⁴ WEISSENSTEINER, F.: František Ferdinand, s. 108

¹²⁵ V minulosti bylo mezi habsburky uzavřeno několik nerovnorodých manželství, jenže žádný z nich nebyl následníkem trůnu. V případě sňatku Františka Ferdinanda se jednalo o otázku legitimacy a následnictví. (GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 83 – 84)

¹²⁶ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

¹²⁷ PERNES, J.: O trůn a lásku, s. 118

k sňatku.¹²⁸ Dne 25. června 1900 ve Vídni přijal císař svého synovce a předložil mu konkrétní podmínky nerovného sňatku. O tři dny později v pravé poledne se v Hofburgu shromáždili všichni dospělí arcivévodové a nejvyšší dvorní úředníci, aby byli přítomni renunciační přísaze,¹²⁹ která byla vyhotovena v němčině a maďarštině. Po přísaze František Ferdinand odjel do Drážďan pro svou nevěstu.¹³⁰

Svatba se konala 1. července 1900 v kapli na zámku v Zákupích, vdovském sídle arcivévodkyně Marie Terezy. Obřadu se zúčastnilo jen několik hostů. Byli to nákupští radní, starosta a arcivévodkyně Marie Tereza s dcerami Alžbětou a Marií Anunciátou.¹³¹ Po slavnostním obědě obdržela Žofie Chotková telegram od císaře, kde jí povýšil do knížecího stavu se jménem „von Hohenberg“ a byla oslovoována *knížecí Milostí*.¹³²

Manželství Františka Ferdinanda a Žofie Hohenbergové bylo šťastné a harmonické. Záměrně se vyhýbali Vídni a různým slavnostem, protože arcivévodova nerovnorodá manželka s ním nesměla užívat dvorský kočár, sedět vedle svého manžela u dvorní večeře

---

¹²⁸ Jan Galandauer se domnívá, že František Josef I. nakonec sňatkem souhlasil, neboť si byl vědom, že v pořadí další následník, arcivévoda Otto, by nepřicházel v úvahu.

¹²⁹ Celá přísaha zněla takto: „My, arcivévoda František Ferdinand Karel Ludvík Josef Maria Rakouský, d'Este, atd., prohlašujeme naše pevné a dobře uvážené rozhodnutí pojmouti za manželku vysoce urozenou hraběnkou Žofii Marii Josefinu Albínu Chotkovou z Chotkova a Vojnína. Dříve však než přikročíme k uzavření manželského sňatku, prohlašujeme, že naše manželství s hraběnkou Žofií Chotkovou není manželstvím rovnorodým, ale morganatickým a za takové má být na věčné časy považováno, následkem čehož ani naši paní manželce, ani dětem, které s božím požehnáním z tohoto manželství doufáme mít, a jejich potomkům nepřináleží ona práva, pocty, tituly, erby, výhody, atd., které náležejí rovnorodým manželkám a z rovnorodého manželství vzešlým potomkům pánů arcivévodů. Zejména uznáváme a prohlašujeme výslovně, že z našeho výše zmíněného manželství pocházejícím dětem a jejich potomkům nepřisluší právo na následnictví trůnu v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených, a tím ve smyslu článku zákona 1723 I. a II. ani v zemích uherské koruny, a že z následnictví na trůně jsou vyloučeni. Zavazujeme se naším slovem, že toto prohlášení, jehož významu a dosahu jsme si plně vědomí, závazně uznáváme jak pro nás, tak pro naši paní manželku a naše z tohoto manželství pocházející děti a jejich potomky, a že se nikdy nepokusíme odvolat naše dnešní prohlášení nebo podniknout něco, co by směřovalo k oslabení nebo zrušení jeho závazné síly.“ (Cit. dle: GALANDAUER, J.: František Ferdinand. Následník trůnu, s. 87)

¹³⁰ PERNES, J.: O trůn s lásku, s. 124

¹³¹ Kníže Montenuovo, muž, který neakceptoval sňatek Františka Ferdinanda s Žofií Chotkovou (ačkoliv sám měl nerovnorodou manželku), totiž stanovil dvanáctidenní dvorský smutek za zemřelou princeznu Josefinu von Hohenzollern a nařídil všem dvořanům, aby se neúčastnili žádných oslav. (CERMAN, I.: Chotkové: příběh úřednické šlechty, s. 538)

¹³² WEISSENSTEINER, F.: František Ferdinand, s. 114

a bálů se sice mohla účastnit, ovšem jen s přiděleným kavalírem. Na společenských událostech jí bylo dáváno najevo, že je mezi ní a arcivévodkyněmi stavovský rozdíl. Aby František Ferdinand ušetřil svou ženu takovýchto ponížení, snažil se ve Vídni trávit co nejméně času a jejich domovem se stal zámek Konopiště.¹³³

Právě na Konopišti se narodila první dcera Žofie, a to 24. července 1901. O rok později, 29. září 1902 v Belvederu přišel na svět syn Maxmilián a 27. května 1904 se opět na Konopišti narodil Arnošt. V říjnu 1909 císař Žofii Hohenbergovou povýšil do titulu *vévodkyně z Hohenbergu* s oslovením *Výsosti*. Jen pár dní po jmenování již čtyřicetiletá vévodkyně porodila dalšího syna, který se narodil mrtvý.¹³⁴ František Ferdinand svou rodinu miloval. Jak dokládají dobové fotografie, s dětmi trávil mnoho času – v zimě s nimi bruslil na místním rybníce, či je bral na lov.¹³⁵ Dle dochovaných výpovědí zámeckého personálu je zřejmé, že v rodině panovala příjemná atmosféra a španělská etiketa nebyla dodržována. Rodiče se snažili, aby jejich děti byly slušně vychovány a dostalo se jim dobrého vzdělání.

Vzhledem k císařově pokročilému věku nebylo vyloučeno, že by se hlavou státu mohl kdykoliv stát František Ferdinand. Proto se více věnoval politice a připravoval různá opatření a zákony, které by jen upevnil postavení hlavy státu. Byl si však vědom, že upevnění moci v mnohonárodní a rozstříštěné zemi, plné národnostních nepokojů, bude obtížné. Dne 17. srpna 1913 dosáhl František Ferdinand vrcholu své vojenské kariéry – byl jmenován generálním inspektorem veškeré ozbrojené moci. To znamená, že právě on vedl veškeré vojenské manévry a fungoval jako prostředník mezi armádou a císařem.¹³⁶

Od roku 1878 byla Bosna a Hercegovina okupována habsburskou říší. Formálně však stále spadala pod Turecko. Anektována byla v roce 1908, což ostatní evropské státy pobouřilo, protože Rakousko-Uhersko porušilo mezinárodní právo. Srbsko, doufajíc ve vytvoření jihoslovanského státu, hrozilo Rakousko-Uhersku válkou. Protesty neutichaly a navíc byly

---

¹³³ GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 93 - 99

¹³⁴ WEISSENSTEINER, F.: František Ferdinand, s. 118 - 119

¹³⁵ Právě lov byl asi největší vášní Františka Ferdinanda. Díky přesným statistikám a vedením tzv. střílným lístkům je zřejmé, že za svůj život skolil František Ferdinand 274 889 kusů zvěře. (KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno)

¹³⁶ GALANDAUER, J.: František Ferdinand. Následník trůnu, s. 181

stanoveny vojenské manévry na rok 1914 právě v Bosně a Hercegovině. František Ferdinand, jakožto generální inspektor armády se přes různá varování rozhodl přehlídky zúčastnit.¹³⁷

Celá rodina odjela 19. června na panství Chlum u Třeboně, kde měly děti počkat na své rodiče. O čtyři dny později odjeli manželé společně do Vídně, kde se jejich cesty kvůli dvorské etiketě rozdělily. V Sarajevu František Ferdinand dohlížel na průběh manévru, zatímco Žofie Hohenbergová procházela kláštery a školy. Poslední den, 28. června, byla naplánovaná projížďka městem. Kolona sedmi aut zrovna projela Appelovým nábřežím směrem k Sarajevské radnici, když Nedeljko Čabrinovič, jeden ze tří atentátníků,¹³⁸ hodil na vůz následníka trůnu bombu. Ta ovšem vybuchla pod následujícím automobilem a zranila asi dvacet osob. Kolona po několika minutách pokračovala dle plánu na radnici, kde se František Ferdinand rozčílil a rozhodl se pro návštěvu zraněného podplukovníka Merizziho, což znamenalo změnu trasy.¹³⁹ Bohužel, jediný, kdo nevěděl o změně, byl řidič prvního vozu, který zabočil do ulice Františka Josefa. Po několika upozorněních zastavil a couval, aby se zpátky navrátil na Appelovo nábřeží. V tomto zmateném okamžiku přistoupil k vozu následníka trůnu Gavrilo Princip, který dvěma ranami zabil Františka Ferdinanda a jeho manželku. Žofie Hohenbergová byla zasažena do oblasti břišní aorty a její manžel do krční tepny. Automobil s následníkem trůnu a jeho chotí se snažil co nejrychleji dostat do nemocnice, ovšem během deseti minut byli oba mrtvi.¹⁴⁰

Po výstřelech v Sarajevu se očekávalo, jak se k atentátu postaví Rakousko-Uhersko. Císař měl sice projevit lítost, ale snad kvůli sňatku s Žofíí a rozdílným politickým názorům ke svému synovci neměl příliš vřelý vztah. Později císařova dcera Marie Valerie zaznamenala deníku: „Při všech obavách, jak tatínek unese tento nový otřes, jsem si přece jen

---

¹³⁷ tamtéž, s. 166 - 169

¹³⁸ Jednalo se o členy srbské organizace Černá ruka, jejímž cílem bylo sjednocení Jihoslovanů. Po zveřejnění zprávy, že se následník trůnu zúčastní vojenských manévru, navíc na srbský národní svátek, neváhali projevit své tužby. Byli to studenti Gavrilo Princip, Trifko Grabež a Nedeljko Čabrinovič, kteří se rozhodli spáchat atentát na Františka Ferdinanda d'Este.

¹³⁹ Původně měla jet auta po Appelově nábřeží, přes Latinský most a zabočit doprava do ulice Františka Josefa. Po změně trasy bylo rozhodnuto u Latinského mostu nezabočovat. (GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 302)

¹⁴⁰ WEISSENSTEINER, F.: František Ferdinand, s. 19 - 27

uvědomovala, že to pro něj bude znamenat pouze rozrušení, a ne bolest.“¹⁴¹ Jak uvádí Jan Galandauer, děti Františka Ferdinanda se o smrti rodičů dozvěděly na zámku Chlum u Třeboně.¹⁴²

František Ferdinand si byl vědom, že kvůli morganatickému sňatku nebude jeho manželka nikdy pohřbena v kapucínské hrobce, a tak určil již za svého života jako místo posledního odpočinku dolnorakouský zámek Artstetten. Pohřeb se konal 4. července a kromě dětí se přišli s manželským párem rozloučit blízcí příbuzní¹⁴³ a vysoká rakouská šlechta.¹⁴⁴

V říjnu 1914 se konal soud s atentátníky. Ti, protože nebyli plnoletí, byli odsouzeni na dvacet let do vězení. Kvůli špatným hygienickým podmínkám však brzy zemřeli. Čabrinovič zemřel 21. ledna 1916 a Princip v dubnu 1918 na tuberkulozu.¹⁴⁵

Měsíc po atentátu na následníka trůnu, 28. července 1914, vyhlásilo Rakousko-Uhersko Srbsku válku. Přidaly se další státy a začala Velká válka. Válka, během níž zemřely desítky milionů lidí. Byla to válka, která definitivně uzavřela devatenácté století a díky níž se změnilo uspořádání Evropy, které je patrné dodnes.

---

¹⁴¹ Cit, dle: tamtéž, s. 33

¹⁴² „Právě jsme seděli u jídla, když ve 14,30 zazvonil telefon. Vychovatel mých bratrů dr. Stanovský byl odvolán a vrátil se po několika minutách v obličeji úplně bílý. Řekl nám, že rodiče byli zraněni. Všichni jsme byli velmi stísněni a okamžitě jsme šli do kostela, abychom se modlili. Teprve druhého dne jsme se dozvěděli celou pravdu.“ (Cit. dle: GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 323)

¹⁴³ Pohřbu se dokonce zúčastnil i arcivévodův mladší bratr, arcivévoda Ferdinand Karel, který byl císařem vypuzen z arcidomu, protože se tajně oženil s nerovnorodou ženou. Ferdinand Karel přijal občanské jméno Ferdinand Burg a žil na panství u Merana. (PERNES, J.: O trůn a lásku, s. 246)

¹⁴⁴ tamtéž, s. 241

¹⁴⁵ SCHOLLER, Ch.: Můj pradědeček František Ferdinand. Příběh arcivévody Františka Ferdinanda očima jeho pravnučky Anity Hohenberg, s. 146

Konopiště v letech 1887 - 1914

Neznáme důvody, které Františka Ferdinanda vedly ke koupi Konopiště.¹⁴⁶ Pravděpodobně ho v roce 1886, kdy byl pozván na lov dosavadním majitelem panství, zaujalo okolí zámku a rozlehlé lesy. Právě zde se mohl domluvit s Františkem Eugenem Lobkovicem na koupi panství.¹⁴⁷

Zadlužený Lobkovic prodal Františku Ferdinandovi d'Este zámek Konopiště s přilehlými nemovitostmi za 2,5 milionu zlatých.¹⁴⁸ Kupní smlouva má 53 stran a kromě běžných smluvních záležitostí obsahuje i údaje o výši zaměstnaneckých platů.¹⁴⁹ Od 1. března 1887 je tak vlastníkem konopišťského panství rakouský arcivévoda František Ferdinand d'Este,¹⁵⁰ který ihned po zakoupení zámku zahájil stavební úpravy, jež skončily až jeho smrtí. Cílem arcivévody bylo vytvořit z Konopiště honosné rodinné sídlo, které by nebylo zatíženo přísným ceremoniálem a zároveň by se stalo důstojným místem pro uložení dědictvím získané estenské sbírky.

Zámek

Poté, co se stal majitelem zámku František Ferdinand, nechal zrekonstruovat ložnici a přilehlou pracovnu ve třetím patře.¹⁵¹ Avšak hlavní přestavba byla zahájena až 1. dubna

---

¹⁴⁶ Jan Galandauer uvádí, že se František Ferdinand mohl o zadluženém zámku dozvědět od svého bratrance, korunního prince Rudolfa, který se 3. srpna 1879 účastnil honu pořádaného princem Františkem Eugenem Lobkovicem. (GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 108)

¹⁴⁷ HRDINOVÁ, L.: František Ferdinand d'Este a Konopiště, s. 25

¹⁴⁸ Opis kupní smlouvy, In: SOA Praha, Ústřední ředitelství hohensberských statků v Benešově, kart. 11, inv. č. 54, sign. XLIII

¹⁴⁹ PAVLÍK, L.: Ve službách Konopišťského pána, s. 27 - 28

¹⁵⁰ František Lobkovic napsal dne 21. února 1887 dopis řediteli panství: „Dnes, tedy jest neodvatitelně dokonáno, od 1. března 1887 jest Jeho císařská Výsost majitelem Konopiště a Vy, jakož i všichni úředníci a služebníci nejste více mí, nýbrž služebníci Jeho císařské Výsosti. Jak těžko jest se mi s Konopištěm a Vámi rozloučiti, to nemohu slovy vyjádřiti, místo muset opustiti, kde jsem své mládí strávil, kde má choť a mé dítky žily a od Vás zajisté milovány byly: ano, srdce mi při tom krvácí. Pravou útěchou jest pro mne, že dostanete Vy dobrého a milostivého pána, Bůh odplat' tomu, kdo skutečně věrným byl, neb bohužel nejsem v poměrech, jak každý z Vás ví. Všemi silami jsem bojoval, avšak bitvu proti osudu jsem ztratil. Váš krvácejícím srdcem se loučící bývalý pán František kníže Lobkovic.“ (Cit. dle: GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 108)

¹⁵¹ KAŠIČKA, F., LÍBAL, D., NOVOSADOVÁ, O.: Zámek Konopiště. Stavebně historický průzkum zámku, s. 120

1893.¹⁵² Úpravou celého zámku byl pověřen architekt Josef Mocker a za vzhled interiérů odpovídal František Schmoranz.¹⁵³

Již v roce 1893 přivezl arcivévoda na zámek z Vídně svou vzácnou sbírku estenských zbraní, které nechal umístit do sálu ve druhém patře severního křídla, bývalé obrazárny.¹⁵⁴ V přízemí severního křídla zámku byl zřízen kuřácký salon a knihovna, která obsahovala na 3 000 knih.¹⁵⁵ V kuchyni byly vyměněny podlahy a krovy.¹⁵⁶ Bývalé koňské stáje na jižní straně nádvoří byly přeměněny na hernu se střelnicí.¹⁵⁷

Následující rok byl zaměřen na vzhled zámku. Staré omítky vystřídal nové a krovy byly zvýšeny o 65 cm. Proběhla výměna oken i dveří a ubourána schodišťová věž.¹⁵⁸ Na místě starší gotické věže na jihovýchodě byla dostavěna nová.¹⁵⁹ Také renesanční dům správce u spodní brány byl zbořen.¹⁶⁰

V roce 1895 pokračovaly práce na exteriéru zámku. Byly dokončeny střechy, obě zámecké brány opatřeny novým ostěním a příkop u dolního vjezdu vyzděn. Na jižní části nádvoří vznikla nová rohová lodžie a zároveň byla upravena kaple sv. Jiljí.¹⁶¹ V celém zámku došlo ke zřízení vodovodu a kanalizace. Ve velké věži byly umístěny tři rezervoáry na vodu.¹⁶²

V zámku byl instalován hydraulický výtah vyrobený firmou W. Philippi z Wiesbadenu, který spojoval přízemí se soukromým bytem rodiny ve třetím patře. K pohonu sloužil pístový motor poháněný vodou z místního vodovodního systému ve velké věži.¹⁶³ Na

---

¹⁵² BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 30

¹⁵³ MARTINCOVÁ, D., FRÍDL, J.: Konopiště, sídlo následníka trůnu, s. 23

¹⁵⁴ V roce 1914 sbírka obsahovala 4 618 předmětů. (BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 41)

¹⁵⁵ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

¹⁵⁶ HRDINOVÁ, L.: František Ferdinand d'Este a Konopiště, s. 27

¹⁵⁷ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 30

¹⁵⁸ tamtéž, s. 31

¹⁵⁹ KUTHAN, J.: Aristokratická sídla období romantismu a historismu, s. 157

¹⁶⁰ HRDINOVÁ, L.: František Ferdinand d'Este a Konopiště, s. 28

¹⁶¹ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 33

¹⁶² KUTHAN, J.: Aristokratická sídla období romantismu a historismu, s. 158

¹⁶³ KYNČL, R.: Výtah s vodovodním pohonem na zámku Konopiště, s. 69

chodbách se rozprostíralo moderní ústřední topení. Komfort na Konopišti zajišťovalo také 12 nadčasových koupelen.¹⁶⁴

Na konci roku 1895 František Ferdinand onemocněl tuberkulózou, takže další stavební práce na zámku byly pozastaveny. V květnu 1896 zemřel Karel Ludvík a František Ferdinand se stal následníkem trůnu, což ovlivnilo i jeho plány úprav Konopiště.¹⁶⁵ Je tedy pravděpodobné, že hlavním záměrem bylo vybudovat ze zámku nejen rodinné, ale i reprezentativní císařské sídlo. Konopiště se mělo stát letním sídlem Františka Ferdinanda, stejně jako Bad Ischl bylo letním sídlem Františka Josefa I.¹⁶⁶ V roce 1898, kdy byl následník trůnu prohlášen za vyléčeného, došlo k obnovení prací na Konopišti.

Firma Siemens & Halske navrhla následníkovi trůnu projekt na zřízení zámecké elektrárny a elektrického osvětlení.¹⁶⁷ Po získání stavebního povolení a výstavbě elektrárny byla v květnu 1899 zkolaudována a zámek kompletně elektrifikován.¹⁶⁸ Protože se ale objevily problémy, došlo v roce 1904 k rekonstrukci, které se ujala firma Österreichische Siemens-Schuckert-Werke. Ta místo dosavadní vodní turbíny dosadila spalovací motor.¹⁶⁹ Elektrárna zásobovala přilehlé budovy až do roku 1938.¹⁷⁰

Mezi lety 1899 – 1901 proběhla druhá fáze úpravy zámecké kaple, tentokrát pod vedením vídeňského architekta Fröda. Sklínková klenba byla potažena novým štukem a opatřena modro-zlatou barvou, která navozuje orientální atmosféru.¹⁷¹ Vzhledem k silnému náboženskému založení Františka Ferdinanda a jeho rodiny, byla kaple zásadním prvkem přestavby.

V roce 1910 nechal František Ferdinand zasklít a obložit žulovými kvádry oranžerii na jižní terase. Ta získala podobu masivní podnože, z níž vyrůstá budova zámku.¹⁷² Do

---

¹⁶⁴ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

¹⁶⁵ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 35

¹⁶⁶ GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 111

¹⁶⁷ Firma na Konopišti instalovala celkem 1 084 žárovek, z toho 960 v zámku.

¹⁶⁸ MERGL, L.: Zámecká elektrárna na Konopišti, s. 62

¹⁶⁹ tamtéž, s. 64

¹⁷⁰ HRDINOVÁ, L.: František Ferdinand d'Este a Konopiště, s. 31

¹⁷¹ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 36

¹⁷² KUTHAN, J.: Aristokratická sídla období romantismu a historismu, s. 158

oranžerie byla přemístěna arcivévodova sbírka předmětů sv. Jiří.¹⁷³ Kromě soch, reliéfů a obrazů obsahuje i hodiny, zbraně, nábytek, medaile a mince.

František Ferdinand ale uvažoval i o výstavbě dalších budov. Pod zámkem měl stát samostatný dům, sloužící k vystavení všech sbírek. Další projekt vypracoval architekt, který vedl obnovu vídeňského domu sv. Štěpána, Johann Ludwig Simon. Jedná se o prodloužení křídla oddělující zámecká nádvoří. Tento přístavek, napojený na severní stranu zámku, měl přemostovat příkop.¹⁷⁴ Zde se měl nacházet reprezentativní gobelínový sál, kde chtěl František Ferdinand umístit sedm vzácných gobelínů z roku 1740.¹⁷⁵ Zároveň by zde jako císař František II. přijímal návštěvy.¹⁷⁶ Práce byly započaty v červnu roku 1914, kvůli atentátu v Sarajevu ale brzy skončily. Stejně tak nedošlo ani na výstavbu expoziturní ministerstev zahraničí, války a dalších pro císaře nezbytných institucí.¹⁷⁷

Okolí zámku

Stav, ve kterém se zámek a jeho blízké okolí nacházelo v roce 1887, neodpovídal představám nového majitele. Doposud byl chod panství zaměřen na hospodářské účely a samotný zámek byl zanedbaný.¹⁷⁸ František Ferdinand měl ale odlišnou představu o uspořádání a celkovém vzhledu panství. Protože byl arcivévoda následníkem trůnu, Konopiště se mělo stát reprezentativní rezidencí. Pro svou loveckou vášeň se rozhodl rozšířit obory pro zvěř a Konopiště obklopit lesy a anglickým parkem. Bylo tedy nutné odstranit všechny průmyslové a nevzhledné budovy.

Nejprve byla zrušena menší stavení v bezprostřední blízkosti zámku, tedy hospodářský dvůr, stodoly a konírna.¹⁷⁹ Lihovar, pivovar a lesní úřad byly přesunuty do Benešova. Z budovy lihovaru se stala konírna a hostinec, který se v roce 1899 změnil na poštovnu.¹⁸⁰

---

¹⁷³ Za svůj život nasbíral František Ferdinand celkem 3 750 předmětů s tematikou sv. Jiří.

¹⁷⁴ KUTHAN, J.: Aristokratická sídla období romantismu a historismu, s. 158

¹⁷⁵ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

¹⁷⁶ HRDINOVÁ, L.: František Ferdinand d'Este a Konopiště, s. 7

¹⁷⁷ KUTHAN, J.: Aristokratická sídla období romantismu a historismu, s. 158

¹⁷⁸ PAVLÍK, L.: Ve službách Konopišťského pána, s. 31

¹⁷⁹ GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 109

¹⁸⁰ PAVLÍK, L.: Ve službách Konopišťského pána, s. 28

V domě, kde byl pivovar, arcivévoda umístil sbírku předmětů sv. Jiří, později zde bývali ubytováni hosté a (spolu s páterem Otto Stanovským) úředníci.¹⁸¹ Budova lesního úřadu byla odstraněna a arcivévoda zde zřídil tenisový kurt. Na hrázi rybníka vznikla vodní elektrárna o dvou dynamech, která dodávala do zámku a budov v podzámčí elektrický proud o napětí 120 V.¹⁸²

Touha Františka Ferdinanda po úplném soukromí nebrala konce: na počátku 90. let 19. století přikoupil dnešní park zvaný Šiberna, západně od zámku směrem na Benešov a později také vrch Tuškov. Park tak získal rozlohu 225 ha.¹⁸³ Asi tři kilometry od zámku se nacházela vesnička Žabovřesky. Arcivévodovi bažanti ničili místní pole a správa zámku tak musela často vyplácet náhrady škody. František Ferdinand se rozhodl Žabovřesky vykoupit a obyvatele vystěhovat. Místní dostali tolik peněz, že většina doposud zadlužených si mohla dovolit koupit vlastní statek.¹⁸⁴ Všechna deset stavení nechal arcivévoda upravit do alpského stylu a vznikl tak skanzen.¹⁸⁵ „Traduje se, že při projíždce Žabovřeskami s německým císařem Vilémem se tento monarcha vyslovil uznalými slovy o *nejkrásnější vesnici Evropy*.“¹⁸⁶ Žabovřesky nebyly jedinou osadou, která podlehla tlaku následníka trůnu. Ve vesnici jménem Konopiště, která se nacházela nedaleko zámku, byla zrušena škola a všech 23 domů. Kvůli velkolepému parku tak zanikla vesnice, ve které žilo na 400 obyvatel.¹⁸⁷

Plány velkého komplexu sadů, zahrad a lesů vypracoval Karel Rozinek¹⁸⁸ a vídeňský zahradník Karl Mössmer. Pole byla změněna na velký anglický park, který tvořilo celkem sedm oddělení: U Zámku, Růžová zahrada, Šiberna, V Syrých, Tuškov, Nad Starou kovárnou a Velká obora.¹⁸⁹ Arcivévoda také pověřil přední dendrologické odborníky,

---

¹⁸¹ tamtéž, s. 28 - 29

¹⁸² tamtéž, s. 29

¹⁸³ PERNES, J.: O trůn a lásku, s. 205

¹⁸⁴ PAVLÍK, L.: Ve službách Konopišťského pána, s. 40

¹⁸⁵ GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 117

¹⁸⁶ Cit. dle: Dvůr Žabovřesky [citováno 2015-02-22], dostupné z <http://www.dvurzabovresky.cz/index.php?page=id3>

¹⁸⁷ KOVAŘÍK, V.: Konopišťský park, s. 15

¹⁸⁸ Karel Rozinek je autorem pražské Stromovky.

¹⁸⁹ KOVAŘÍK, V.: Konopišťský park, s. 15

Camilla Schneidera a Silva Tarouca¹⁹⁰ vysazením vzácných exotických stromů, ale i běžných jehličnanů.¹⁹¹

Do nově vzniklé Růžové zahrady bylo vysázeno 1 500 vysokokmenných a 7 000 nízkých růží, celkem asi 200 druhů.¹⁹² Nedaleko stál vysoký skleník o rozloze 1 200 m², kde rostly palmy, či orchideje.¹⁹³ V blízkosti skleníku byla zásobní zahrada, kde místní zahradníci vypěstovali v 325 pařnicích 150 000 okrasných rostlin za rok.¹⁹⁴ Park zdobilo mnoho soch a sousoší s antickými motivy, pocházejících ze 17. století. Protože byla rodina arcivévody hluboce věřící, v parku se nacházelo mnoho kapliček a křížová cesta.

Zajímavostí je, že po každém členu arcivévodovy rodiny je pojmenován určitý element v parku. Jedná se o Maxovu cestu (Max-Weg), vedoucí k Želetince. Cesta vedoucí ke mlýnu Kožlí nese Ernstovo jméno (Ernst-Weg) a k Žabovřeskům vede cesta pojmenovaná po arcivévodovi (Franz-Weg). Most (Sophienbrücke) přes Konopišťský rybník je pojmenovaný po Žofii a její dceři.¹⁹⁵

Aby vysoká zvěř neničila právě vytvořený park, nechal arcivévoda v roce 1904 vystřílet všechny jeleny, celkem 94 kusů. V roce 1914 pak byli vystříleni daňci. Díky přesné evidenci víme, že za dobu působení Františka Ferdinanda na zámku, tedy 27 let, bylo mimo jiné zastřeleno 1 461 sokolů, 18 639 lasic, či 9 361 ježků.¹⁹⁶

---

¹⁹⁰ Sylva Tarouca vybudoval v roce 1886 zámecký park v Průhonicích.

¹⁹¹ Silva Tarouca a Camillo Schneider založili v roce 1908 byla ve Vídni Dendrologickou společnost pro podporu nauky o dřevinách a zahradnickém umění v Rakousku-Uhersku, jejímž cílem bylo prostřednictvím časopisů přiblížit veřejnosti známé parky monarchie. První sešit, vydaný v roce 1909, se věnoval dvěma parkům v Čechách – v Konopišti a v Průhonicích. Toto číslo bylo Spolkem přátel Konopiště přeloženo a publikováno.

¹⁹² TYWONIAK, J.: Benešov a Konopiště v minulosti, s. 279

¹⁹³ SPOLEK PŘÁTEL KONOPIŠTĚ: Park Jeho císařské a královské Výsosti nejjasnějšího pana arcivévody Františka Ferdinanda Rakouského-Este na Konopišti v Čechách: k tomu 29 snímků s popisem, 2 tabule a 1 plánec, s. 15

¹⁹⁴ tamtéž, s. 15

¹⁹⁵ PAVLÍK, L.: Ve službách Konopišťského pána, s. 37

¹⁹⁶ KOVAŘÍK, V.: Konopišťský park, s. 94

Kromě ploch, které přímo obklopovaly zámek, byly osázeny také příjezdové cesty. Vznikly tak dlouhé lipové aleje. Arcivévoda nechal mimo jiné vysadit šípkové růže na polní meze. Oráči museli zastavit pluhy metr od růží, aby keře neponičili.¹⁹⁷

V roce 1906 se strhly silné deště a vodní toky se rozvodnily. Výjimkou nebyl ani Konopišťský potok, na kterém leží rybník jménem Papírník a rybník Konopišťský. František Ferdinand odmítl upustit z rybníků vodu, a tak se voda Papírníku převalila do Konopišťského. Nedaleko budovy vodní elektrárny se hráz rybníka protrhla a voda způsobila katastrofu. Voda, která zaplavila celé podzámčí, sahala do výše 106 cm.¹⁹⁸ Při této povodni nechal František Ferdinand zabavovat leklé ryby, které posloužily jako hnojivo na růže.¹⁹⁹

Služebnictvo

Všudypřítomný personál byl pro Františka Ferdinanda samozřejmostí. Počet jeho zaměstnanců se po svatbě s Žofií Chotkovou výrazně navýšil. Když byl arcivévoda svobodný, měl pouhých deset zaměstnanců, kteří mu byli nablízku. Vedle pobočníka to byli dva tělesní myslivci, dva sluhové, komorník a pár lokajů starajících se o úklid. Jeho denní program se zpravidla příliš neměnil. Po probuzení, často kolem šesté hodiny ranní, šel k arcivévodovi jeho osobní myslivec s komorníkem, aby probrali plán dne. Dopoledne arcivévoda přijímal návštěvy a udílel audience, po obědě trávil čas především v přírodě.²⁰⁰

Po svatbě, kdy se arcivévoda usadil na Konopišti, se řady zaměstnanců rozšířily. František Ferdinand zaměstnával vedle služebníků na Konopišti také personál Blühnbachu, Löllingu, Artstettenu či Belvederu. V jediném okamžiku tak mohlo arcivévodovi sloužit až 100 zaměstnanců, stálých i externích, různých profesí. Stálí zaměstnanci většinou na zámku bydleli.²⁰¹

---

¹⁹⁷ GALANDAUER, J.: František Ferdinand. Následník trůnu, s. 110

¹⁹⁸ PAVLÍK, L.: Ve službách Konopišťského pána, s. 44 - 45

¹⁹⁹ GALANDAUER, František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 126

²⁰⁰ VELEK, L.: Ve službách „Vysokého pána“ II, s. 211

²⁰¹ VELEK, L.: Ve službách „Vysokého pána“, s. 228 - 230

Být součástí personálu Františka Ferdinanda d'Este bylo jistě lákavé – zaměstnanci měli slušný plat, služební uniformu, byli ubytováni na panství či v jeho blízkosti a mohli užívat dalších benefitů. Nicméně, stát se služebníkem následníka trůnu nebylo jednoduché. Dotyčný musel prokázat schopnost v daném oboru a perfektní znalost němčiny, podřídit se přísným pravidlům a v případě jejich porušení službu opustit.²⁰² Všichni byli rozděleni na dvě směny – jedni nastupovali v poledne, druhí o půlnoci. Pracovní doba trvala i s odpočinkem 13 hodin. Platy nebyly fixní, každý zaměstnanec měl své vlastní ohodnocení.²⁰³

Zaměstnanci na Konopišti se dělili na dvě skupiny – ti, kteří přicházeli do přímého kontaktu s Františkem Ferdinandem a jeho rodinou (komorník, osobní myslivec, vychovatelé, kaplan, lékař) a ti, kteří se starali o chod zámku (kuchaři, sluhové, zahradníci). Právě od zaměstnanců, kteří každý den mluvili s arcivévodou, se dozvídáme, jak probíhal život na Konopišti.

Jedním z nejvýše postavených služebníků byl vrchní hofmistr František Janáček (asi 1866 – 1956). Arcivévodu doprovázel již na cestě kolem světa v letech 1892 – 1893, kde byl zatím veden jako osobní myslivec.²⁰⁴ Postupně se stal komořím Františka Ferdinanda a nakonec byl jmenován vrchním hofmistrem. „Důvěra v Janaczkovu oddanost a schopnosti *nepostradatelného organisátora* byla využívána arcivévodou v nejtajnějších momentech – např. při tajných schůzkách s hraběnkou Žofií Chotkovou.“²⁰⁵ Po atentátu v Sarajevu zůstal věrný rodině Františka Ferdinanda, stal se tajemníkem Maxe Hohenberga.²⁰⁶

Rudolf Mikula, zaměstnanec barona Rumerskirche, prožil v blízkosti Františka Ferdinanda celých 16 let. Baron Rumerskirch byl arcivévodův pobočník. Ve svých pamětech, které nazval *16 let v okolí Jeho císařské a královské Výsosti, nejjasnějšího pána arcivévody – následníka trůnu, Františka Ferdinanda d'Este*, hájí chování Františka Ferdinanda a jeho

---

²⁰² PAVLÍK, L.: Ve službách Konopišťského pána, s. 71 - 72

²⁰³ „Šéfkuchar Robert Dorré pobíral 2 760 korun ročně, kuchař Adolf Dorré měl plat 1 680 korun ročně (...). Komořník Wörndle měl roční výplatu 1 690 korun, komorník princů Maxe a Ernsta Jaroslav Nechojdoma si vydělal 1 140 korun za rok.“ (Cit. dle: PAVLÍK, L.: Ve službách Konopišťského pána, s. 72)

²⁰⁴ GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 43

²⁰⁵ Cit. dle.: VELEK, L.: Ve službách „Vysokého pána“, s. 232

²⁰⁶ GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 206

manželky.²⁰⁷ Po svatbě se Žofie „zhrozila skutečností, jež všude nalézala, a tak nastalo ono šetření, v němž veřejnost shledávala lakomost. Naučila Františka lépe počítat, aby nevydával víc, než přijímal.“²⁰⁸ Rudolf Mikula byl přítomen smrti Františka Ferdinanda a jeho manželky. V Sarajevu, v sídle guvernéra Oskara Potioroka čekal na návrat manželů z projížďky městem.²⁰⁹

Protože byl František Ferdinand vášnivý lovec, svou pozici měli na Konopišti i jeho osobní myslivci a lesníci. Na správě lesů se mezi lety 1910 – 1914 podílelo 30 osob.²¹⁰ Z lesního personálu si František Ferdinand oblíbil Čecha Josefa Hofbauera, který v letech 1902 – 1905 zřídil v oblastech Šiberna, Velká obora a Tužinka bažantnice. Díky těmto oborám se mohl například při příležitosti návštěvy pruského císaře Viléma II. v říjnu roku 1913 konat hon na bažanty, kdy bylo během jednoho dne zastřeleno na 6 400 kusů.²¹¹

Významnou pozici měli mezi zaměstnanci vychovatelé a zámečtí kaplani. Do roku 1911 byl na Konopišti knězem Oskar Borsiczky, který se ale s arcivévodou rozešel ve zlém a zámek opustil.²¹² O rok později nastoupil do služby ThDr. Otto Stanovský (1881–1945). Čech, který vedle kněžské povinnosti také vychovával arcivévodovy syny. Jakožto vlastenec vyučoval své svěřence český jazyk.²¹³ Právě on dětem v červnu 1914 oznámil, že jejich rodiče jsou po smrti.²¹⁴

---

²⁰⁷ Cestovatel, který vlastnil v Benešově vilu, Vilém Němec, vydal v roce 1927 knihu *Vysoký pán Konopišťský* s podtitulem *Jeho vláda a řádění na Konopišťsku, různé příběhy, paměti a dobrodružství na základě osobních styků*, kterou mnozí historici označují za spis plný polopравd a výmyslů. Právě Vilém Němec zastával názor, že po příchodu Žofie z Hohenbergu na Konopiště, všichni zaměstnanci trpěli, protože kněžna byla šetrivá. „Také pradelny pracovaly pod neustálým dohledem hamižné kněžny. (...) V pokojích služebnictva byly prováděny náhlé a zcela nedůstojné kontroly, jejichž účelem bylo zjistit, zda dotyčný služebník náhodou neokrádá své pány.“ (Cit. dle.: NĚMEC, V.: *Vysoký pán Konopišťský*, s. 80 – 81)

²⁰⁸ Cit. dle: GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 125

²⁰⁹ Po roce 1918 se Mikula přestěhoval na Komorní Hrádek u Chocerad, kde pracoval jako komorník. (PAVLÍK, L.: *Ve službách Konopišťského pána*, s. 77-80)

²¹⁰ VELEK, L.: *Ve službách „Vysokého pána“*, s. 229

²¹¹ PAVLÍK, L.: *Ve službách Konopišťského pána*, s. 120 - 125

²¹² VELEK, L.: *Ve službách „Vysokého pána“*, s. 230

²¹³ tamtéž, s. 230 - 232

²¹⁴ V období Československé republiky působil jako kanovník svatovítské kapituly, od roku 1938 zastával funkci ředitele Říšského ústředí svazů katolické charity v ČSR. V červnu roku 1942 byl požádán představiteli pravoslavné církve o ukrytí několika osob v kterémkoliv katolickém kostele. Stanovský odmítl, protože

Dále bylo na Konopišti mnoho zaměstnanců, kteří Františka Ferdinanda znali, ale nebyli s ním denně v kontaktu. Na zámku pracovaly dvě rodiny, jejichž příslušníci zastávali různé pozice. Doudovi pracovali jako zahradníci a hajní, zatímco Schneibergovi pracovali v zámecké kuchyni.

Výraznou osobností byl Emanuel Rak (1886 – 1961), který po splnění vojenské služby nastoupil v roce 1911 do služeb Františka Ferdinanda. Přestože se jednalo o řadového sluhu, vynikal svým smyslem pro humor a vymýšlením historek²¹⁵, které byly později jeho kolegy vyvracovány.²¹⁶

Jediným z řadových zaměstnanců, který mohl přímo oslovit Františka Ferdinanda a dokonce mu mohl i odporovat, byl František Kříž. Jednalo se o parkového dělníka, který uměl dobře šplhat po stromech, což arcivévoda ocenil vzhledem ke své zálibě v rekonstruování a zahradničení.²¹⁷

Zajímavé je pozorovat národnostní složení zaměstnanců na Konopišti, kde veškerá komunikace probíhala v němčině. Osobní komorníci, či myslivci byli většinou Němci. Naopak lidé, kteří se starali o chod zámku, byli Češi. Důvodem proč byli nejbližší zaměstnanci německy mluvící, byla arcivévodova špatná znalost češtiny.²¹⁸

Konopiště a Benešov

Město Benešov leží dva kilometry od zámku a vždy s ním bylo nerozlučně spojeno.²¹⁹ Z hlediska zeměpisné polohy byl Benešov pro Konopiště výhodou. Okresním městem

---

kostely byly v tuto dobu pečlivě hlídány gestapem. Později se ukázalo, že Stanovský měl ukrýt parašutisty z operace Anthropoid, kteří spáchali atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha. Otto Stanovský byl 3. července 1942 brzy ráno zatčen gestapem a odsouzen k trestu smrti. Později mu byl trest zmíněn na 8 let vězení. Zemřel 5. prosince 1945. Obec Slatina [citováno 2015-01-03], dostupné z <http://obecslatina.cz/294-clanek-vyznamni-rodaci-otto-lev-stanovsky>

²¹⁵ Asi nejzajímavější je Rakova vzpomínka na Vánoce: uprostřed Lobkovického sálu stála vysoká jedle a kromě rodiny Františka Ferdinanda byli obdarováni i všichni zaměstnanci. Jednalo se o praktické věci jako rukavice, ložní prádlo, košile, doutníky a jeden zlatý dukát.

²¹⁶ PAVLÍK, L.: Ve službách Konopišťského pána, s. 129 – 132

²¹⁷ tamtéž, s. 119

²¹⁸ GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 203 - 208

²¹⁹ Konopiště založil rod Benešoviců, který až do požáru v roce 1294 působil na místní tvrzi.

vedla od roku 1871 železnice spojující Prahu s Vídní, což arcivévodovi umožňovalo snadné cestování.²²⁰

Informace, jak obyvatelé Benešova uvítali příchod Františka Ferdinanda na Konopiště, nejsou známy. Již bylo řečeno, že následník trůnu nechal přesunout veškerou průmyslovou výrobu do Benešova. Díky velkým architektonickým změnám samotného zámku i parku zde bylo zaměstnáno kolem 100 lidí, což mohlo zvýšit oblíbenost následníka trůnu. Dne 12. listopadu 1893, po návratu Františka Ferdinanda z cesty kolem světa, vytvořili obyvatelé Benešova velkou bránu s nápisem „Vítej nám“.²²¹ Ku příležitosti oslav 50. narozenin následníka trůnu, se ve městě konal lampionový průvod mládeže.²²²

Přesto byl vztah mezi Benešovem a Konopištěm založen zejména na ekonomice, nikoliv na dobrých vztazích. Následník trůnu vlastnil ve městě pivovar, lihovar a největší hostinec. Navíc, mnoho živnostníků dodávalo své zboží na Konopiště, čímž se na arcivévodovi stali finančně závislí.²²³

Zásadním problémem ve vztahu mezi následníkem trůnu a Benešovem byla arcivévodova touha po soukromí. Přes konopišťské území vedly veřejné cesty, které spojovaly Benešov s menšími městy, což správě panství vadilo a protiprávně se snažila zabránit automobilům v průjezdu. Na cestách se neoprávněně objevily dvojjazyčné nápisy „Verbotener Weg – Zakázaná cesta“, či zákaz jízdy automobilů z důvodu nevyhovujícího stavu silnice. Soud v Benešově se následníka obával, a tak mu v mnohém ustupoval. V roce 1914 si arcivévoda vydobyl přenesení silnice mimo jeho území.²²⁴

Obyvatelé Benešova byli určitě rozhořčeni, když arcivévoda nechal své panství obehnat plotem s ostnatými dráty, které střežili četníci. Vstup za plot byl povolen jen ve výjimečných případech s platnou vstupenkou. Sběr hub, jahod, či chřastí byl trestán vysokou pokutou. Významnou událostí se staly dny 14. – 16. června 1914, během kterých

---

²²⁰ Jednalo se o železnici privátní společnosti Dráhy císaře Františka Josefa I., která byla v Benešově spolu s nádražím uvedena do provozu 14. prosince 1871. (TYWONIAK, J.: Benešov a Konopiště v minulosti, s. 246)

²²¹ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

²²² GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 119

²²³ tamtéž, s. 117 - 119

²²⁴ tamtéž, s. 121 - 123

se brány Konopištského parku otevřely široké veřejnosti. Benešovské nádraží bylo přeplněno tisíci návštěvníky, kteří využili jedinečnosti těchto dnů, a František Ferdinand se s rodinou hrdě procházel parkem.²²⁵

Návštěvy

Pro Františka Ferdinanda nebylo Konopiště jen rodinným sídlem. Navštěvovaly ho významné osobnosti, většinou politici. Pro hosty, kteří přijeli vlakem, byl na nádraží zhotoven salonek, kde arcivévoda návštěvy uvítal. 15. dubna 1907 na cestě do Prahy nechal svůj vlak zastavit císař František Josef I. Císařově krátké zastávce přihlíželi zástupci spolků, 102. pěšího pluku, starosta i císařův synovec s rodinou.²²⁶ Samotné Konopiště ale František Josef I. nikdy nenavštívil.

Kromě rakouského císaře vítal František Ferdinand ve svém nádražním salonku například německého císaře Viléma II. Ten zde navštívil následníka trůnu celkem dvakrát. Poprvé 23. – 25. října 1913, kdy se jednalo se o nepochopitelnou návštěvu spjatou s hony, které František Ferdinand pořádal. Kromě Viléma II. se honů účastnili mnozí následníci přátelé.²²⁷ Událost to byla jistě velkolepá a náročná pro zámecký personál. Třídenní návštěva se řídila přesně stanoveným itinerářem.²²⁸ Arcivévoda byl dobrým hostitelem – večere měla osm chodů, po snídani se panstvo přesunulo na dopolední lov.²²⁹ Následoval oběd o dvanácti chodech, odpolední lov, prohlídka zámecké zbrojnice a po večeři se konal ve velkém sále bál.²³⁰

Druhá návštěva císaře Viléma měla zřejmě odlišný charakter. Během 12. a 13. června 1914, dva týdny před vojenskými manévry v Sarajevu, byl císař na Konopišti společně s

---

²²⁵ VELEK, L.: Ve službách „Vysokého pána“ II, s. 221

²²⁶ TYWONIAK, J.: Benešov a Konopiště v minulosti, s. 304

²²⁷ Celkem se návštěvy rakouského následníka trůnu účastnilo 46 hostů. Byl to například kníže Lobkovic, baron Rumerskirch, hrabě Thun, hrabě Nostitz, hrabě Sternberg, hrabě Czernin, či generál Oskar Potiorek nebo Paul von Hindenburg. (VELEK, L.: Ve službách „Vysokého pána“ II, s. 218)

²²⁸ Rozvrh nesl název *Programm für den Jagdaufenthalt Seiner Majestät... Wilhelm II. in Konopischt 23. bis 25. Oktober 1913.* (Cit. dle: VELEK, L.: Ve službách „Vysokého pána“ II, s. 119)

²²⁹ Během jediného dne bylo na Konopišti uloveno 6 441 kusů zvěře (6 300 bažantů, 132 koroptví, 6 zajíců a 3 králíci). (tamtéž, s. 222)

²³⁰ VELEK, L.: Ve službách „Vysokého pána“ II, s. 219 - 220

velkoadmirálem Alfredem von Tirpitzem²³¹ a kancléřem Theobaldem von Bethmannem-Hollwegem. Právě Tirpitzova přítomnost na zámku budila později dojem, že byla první světová válka domluvena na Konopišti, což se nezakládá na pravdě.²³² Vilém II. s Františkem Ferdinandem v Růžové zahradě ovšem zřejmě o politice hovořili.²³³ Kromě politických rozhovorů pruský císař navštívil skanzen Žabovřesky, kde obdivoval architekturu vesnice.²³⁴

---

²³¹ Alfred von Tirpitz (1849 – 1930) byl německým velkoadmirálem a ministrem námořnictva.

²³² GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 259 - 262

²³³ Prvním tématem byl uherský ministerský předseda Tisza, kterého František Ferdinand obviňoval z rostoucího uherského nacionalismu. Vilém II. se netajil svými sympatiemi k Uhrám, proto ho potřeboval František Ferdinand přesvědčit o svém postoji. Dále představil arcivévoda císaři svou vizi o Trojspolku, kdy chtěl nahradit Itálii Ruskem.

²³⁴ VELEK, L.: Ve službách „Vysokého pána“ II, s. 221

4 Konopiště ve 20. století

Konopiště v letech 1914 – 1938

Potomci Františka Ferdinanda d'Este, Žofie, Maxmilián a Arnošt jsou považováni za první sirotky Velké války. Již dva dny po atentátu v Sarajevu byla otevřena závěť, kterou František Ferdinand sepsal 3. června 1907. V poslední vůli určil svého švagra, Jaroslava hraběte Thun-Hohensteina²³⁵ jako poručníka dětí.²³⁶ Na pozdější audienci u císaře Františka Josefa I. potvrdil Jaroslav Thun-Hohenstein svou úlohu poručníka a požádal císaře o uvolnění švagrové Jindřišky²³⁷ z povinností dvorní dámy, aby se mohla věnovat výchově dětí a trávit s nimi čas na Konopišti. Jaroslav Thun-Hohenstein se o potomky Františka Ferdinanda staral především po stránce finanční a právní. Založil Správu hohensberských statků, která dohlížela na chod majetku po arcivévodovi.²³⁸ Roku 1915 podal poručník žádost o změnu erbu rodu Hohenbergů, která byla realizována až v roce 1917, kdy se stal císařem jejich strýc Karel I.²³⁹ Navíc jim císař přidělil panství Eisenerz a Radmer ve Štýrsku.²⁴⁰ Dne 31. srpna 1917 povýšil císař Karel I. svého bratrance Maxmiliána do stavu „vévoda z Hohenbergu“ s predikátem „Výsost“.²⁴¹

Roky Velké války strávili Žofie, Max a Arnošt převážně na Konopišti s Jindřiškou Thun-Hohensteinovou a P. Otto Stanovským. Přestože byly stavební práce na zámku zastaveny, velkostatek nadále fungoval, takže nouze o potraviny, která byla pro první světovou válku typická, je nezasáhla.²⁴²

---

²³⁵ Jaroslav hrabě Thun-Hohenstein (1864 – 1926), později jmenován knížetem, se oženil s dcerou Bohuslava Chotka, Marií (1863 – 1935).

²³⁶ GALANDAUER, J.: František Ferdinand d'Este. Následník trůnu, s. 323 - 324

²³⁷ Henrieta Chotková (1880 – 1964) byla nejmladší z dcer Bohuslava Chotka. (CERMAN, I.: Chotkové: příběh úřednické šlechty, s. 530)

²³⁸ CHROMÝ, M.: Mezi Konopištěm, Dachau a Artstettenem, s. 2

²³⁹ ŽUPANIČ, J.: Hohenbergové, s. 141 - 142

²⁴⁰ CHROMÝ, M.: Mezi Konopištěm, Dachau a Artstettenem, s. 2

²⁴¹ ŽUPANIČ, J.: Hohenbergové, s. 142

²⁴² CHROMÝ, M.: Mezi Konopištěm, Dachau a Artstettenem, s. 2

Dne 28. října 1918 byla vyhlášena Československá republika a nastaly zásadní změny.²⁴³ Osudovým se pro majetek Hohenbergů stal článek číslo 208 mírové smlouvy ze St. Germain,²⁴⁴ který stanovil, že majetek Habsburské rodiny případně nástupnickým státům.²⁴⁵ Výklad tohoto článku byl však zpochybňován, protože František Ferdinand d'Este podepsal 28. června 1900 renunciační přísahu, ve které se vzdával všech nástupnických práv svých potomků a manželky a vyjmul je tak z Habsburské dynastie. Žofie, Max a Arnošt tedy nebyli Habsburkové, ale Hohenbergové. Objevily se tedy pochybnosti, zda Konopiště a Chlum u Třeboně zůstanou potomkům Františka Ferdinanda, či nikoliv. V Benešově i v Chlumci u Třeboně proběhly demonstrace za odebrání majetku Hohenbergům.²⁴⁶ Okresní výbor v Benešově upozornil Národní výbor československý na cenné sbírky uložené na Konopišti. Byla vytvořena komise, která v lednu roku 1919 přijela na zámek a sestavila protokol, ve kterém se správce Jan Hrdý a poručík dětí Jaroslav Thun-Hohenstein zavázali, že dle zákona²⁴⁷ nevyvezou nic ze zámeckých sbírek.²⁴⁸

Dne 5. srpna 1921 projednávala poslanecká sněmovna Národního shromáždění Československé republiky „Zprávu ústavního a právního výboru o vládním návrhu zákona o převzetí statků a majetku případných podle mírových smluv Československé republiky.“²⁴⁹ V debatě vystoupil protikatolicky zaměřený poslanec dr. Theodor Bartošek, který navrhl, aby do zákona o vyvlastnění habsburského majetku bylo napsáno, že se týká

---

²⁴³ Jednalo se o zrušení šlechtictví, řádů a titulů ze dne 10. 12. 1918. Dne 16. dubna 1919 přijalo Národní shromáždění zákon o zabránění pozemkového kulturního dědictví, které ale nezasáhlo Konopišťské, ani Chlumské panství.

²⁴⁴ Smlouva byla podepsána 10. 9. 1920 ve znění: „Státy, kterým připadlo území bývalého mocnářství rakousko-uherského, nebo které vznikly rozkouskáním tohoto mocnářství, získají všechny statky a majetek vlády rakouské, bývalé a nynější, pokud leží na jejich území. Podle tohoto článku budou se statky a majetkem vlády rakouské, bývalé i nynější, rozuměti statky, které náležely bývalému císařství rakouskému, a zájmy tohoto císařství na statcích, které bývaly společným majetkem mocnářství rakousko-uherského, dále všechen majetek koruny a soukromé statky bývalé panovnické rodiny rakousko-uherské.“ (Cit. dle: Portál veřejné správy [citováno 2015-03-24], dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=2&idBiblio=2788&recShow=207&nr=507&part=133~2F1921&rpp=100#parCnt>)

²⁴⁵ GALANDAUER, J.: První sirotci velké války, s. 113

²⁴⁶ CHROMÝ, M.: Mezi Konopištěm, Dachau a Artstettenem, s. 2

²⁴⁷ Jednalo se o zákon o zákazu vývozu uměleckých památek ze dne 29. 10. 1918.

²⁴⁸ HRBATÝ, S.: Konopišťská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojní na území České republiky, s. 33

²⁴⁹ GALANDAUER, J.: První sirotci velké války, s. 113

„zejména bývalého následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho potomků.“²⁵⁰ Svě tvrzení podpořil nepravdivým argumentem, že arcivévoda domluvil s pruským císařem Vilémem II. při návštěvě Konopiště válku. Přestože měli přítomní poslanci připomínky, návrh dr. Bartoška byl schválen. Na základě zákona č. 354/1921 Sb. tedy stát znárodnil „Statky a majetkem bývalé panovnické rodiny rakousko-uherské rozumějí se zejména statky a majetek: 1. posledního panovníka Karla a jeho manželky Zity; 2. jiných osob bývalé panovnické rodiny rakousko-uherské, zejména též bývalého následníka trůnu Františka Ferdinanda Este a jeho potomků; 3. c. a k. rodinného fondu; 4. statky a majetek stížené svěřenským svazkem korunního svěřenství císaře a krále Františka Josefa I. pro arciknížecí rod Habsbursko-Lotrinský.“²⁵¹ Navíc Československá republika argumentovala tím, že František Ferdinand sice podepsal renunciační listinu, ta ale podléhala pravidlům tzv. rodinného řádu, který nebyl nikde řádně zveřejněn a nebylo tedy možné ho považovat za platný zákon. Přijetí zákona vyvolalo nespokojené ohlasy a výtky. Nejvýraznější z nich byl historik Josef Pekař, který tvrdil, že Bartošek pouze využil protihabsburskou náladu ve společnosti po první světové válce. Podle Pekaře František Ferdinand nedomluvil první světovou válku v konopištském parku s Vilémem II. Naopak upozornil na kladný vztah arcivévody k Čechám.²⁵² Objevily se také názory, že přijetím zákona Československá republika legitimovala Hohenbergy, zpochybnila renunciaci z roku 1900 a vláda císaře Karla I. by také byla odmítnuta.²⁵³

Max Hohenberg se proti zabrání majetku odvolal k Nejvyššímu správnímu soudu, který vydal nesouhlasné stanovisko. „Soud vyvodil závěr, že děti jsou plnoprávními Habsburky a tudíž je možné jejich majetek na základě výše uvedeného zákona zkonfiskovat.“²⁵⁴ Majetek, který sourozenci zdědili po svém otci, jim byl odebrán a museli opustit

---

²⁵⁰ Cit. dle: CHROMÝ, M.: Mezi Konopištěm, Dachau a Artstettenem, s. 2

²⁵¹ Portál veřejné správy [citováno 2015-04-03], dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=2635&recShow=2&fulltext=&nr=354~2F1921&part=&name=&rpp=15#parCnt>

²⁵² „... on, dědic jedné z největších a nejstarších monarchií evropských, vzal si, překonav úsilný odpor rodiny, tradice a sna i povinnosti, za choť chudou comtessu ze staré české rodiny, že dal děti vyučiti česky, že byl přátelsky oddán jednomu z dobře českých šlechticů...“ (Cit. dle.: Pekař, J.: Omyly a nebezpečí pozemkové reformy, s. 66)

²⁵³ GALANDAUER, J.: První sirotci velké války, s. 114

²⁵⁴ Cit. dle.: KUKLÍK, J.: Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století, s. 32

Konopiště. Z místa, kde strávili své dětství, si mohli odnést jen nejnnutnější věci. Při odchodu proběhla kontrola zavazadel, neboť stát se obával odvezením cenných předmětů a sbírek do Rakouska.²⁵⁵ Odchodem z Konopiště se životy sourozenců rozdělily.

Ještě před odchodem se Žofie (narozena 24. 7. 1901) v konopišťské kapli 8. září 1920 provdala za hraběte Friedricha Nostize-Reinecka. Narodili se jim tři synové a jedna dcera. Rodina žila na území Československé republiky, převážně v Děčíně. Protože se hlásila k německé národnosti, musela po druhé světové válce opustit území Československé republiky a přestěhovala se do Salzburku. Narodil od svých bratrů Žofie nevystupovala veřejně a věnovala se své rodině. Zemřela ve věku 89 let, 27. října 1990 v Thannhausen.²⁵⁶

Maxmilián (narozen 29. 9. 1902) a Arnošt (narozen 29. 9. 1904) si rozdělili majetky zděděné na území Rakouska, kde konfiskace neproběhla. Maxmilián získal Artstetten v Dolních Rakousích, Arnošt zámek Radmer ve Štýrsku. Maxmilián se stal právníkem. V roce 1926 se oženil s Alžbětou hraběnkou Waldburg zu Wolfegg und Waldsee, se kterou měl šest synů.²⁵⁷ Arnošt vystudoval lesní inženýrství a roku 1936 se oženil s dcerou diplomata, Britkou Marií Terezií Woodovou. Narodili se jim dva synové. Oba bratři byli přirozeně stoupenci monarchismu, což se později stalo trnem v oku německým nacionalistům. V roce 1932 se asi 60 organizací sloučilo do jedné, zvané Železný kruh, který nabízel obnovení monarchie jako řešení proti rozpínavosti hitlerovského Německa. Mezi oběma skupinami panovalo velké napětí, které vyústilo v konflikt. Sám Arnošt Hohenberg rozbil v roce 1938 holí vývěsní skříňku nacistů a zhanobil portrét Adolfa Hitlera.²⁵⁸ Dne 13. března 1938 ztratilo Rakousko samostatnost a proběhla perzekuce nepohodlných osob. Oba bratři byli v noci z 31. března na 1. dubna převezeni do koncentračního tábora Dachau. Později pracovali v kamenolomu ve Flossenbergu. Maxmilián byl díky tlaku Vatikánu propuštěn v roce 1940, jeho mladší bratr až o tři roky později.²⁵⁹ Po osvobození žil Maxmilián v Artstetenu, kde se stal starostou, Arnošt soukromník ve Štýrském Hradci. Z důvodů podlomeného zdraví se nedožili vysokého

---

²⁵⁵ CHROMÝ, M. Mezi Konopištěm, Dachau a Artstettenem, s. 3

²⁵⁶ GALANDAUER, J.: První sirotci velké války, s. 114 - 115

²⁵⁷ CHROMÝ, M.: Mezi Konopištěm, Dachau a Artstettenem, s. 3

²⁵⁸ tamtéž

²⁵⁹ GALANDAUER, J.: První sirotci velké války, s. 115 - 117

věku, jako jejich sestra. Maxmilián zemřel 8. ledna 1962 ve věku 62 let. Arnošt ve věku 51 let, již 5. března 1954.²⁶⁰

Poté, co Hohenbergové opustili Konopiště, stalo se majetkem Československé republiky. Správu zámku mělo na starosti ministerstvo zemědělství. Zámek byl ještě v roce 1921, pár měsíců po odchodu Hohenbergů, otevřen pro veřejnost. Návštěvníkům bylo zpřístupněno muzeum sv. Jiří, velká věž, obě nádvoří, Lobkovický sál a severní část zámku, tedy zbrojnice, knihovna a kaple.²⁶¹ Konopiště se stalo vyhledávaným místem, proto byly provedeny nutné úpravy. V roce 1923 byl vytvořen nový návštěvní řád, který upravoval podmínky návštěvy zámku a s ní související poplatky.²⁶² O rok později schválili zástupci ministerstva bezpečnostní opatření. Na zámek dohlíželo pět četníků, kteří měli pod zámek služebnu. Dále byly na jižním nádvoří zřízeny toalety a v parku byly umístěny lavičky.²⁶³

Od roku 1926 byla část vybavení zámku odebírána a přesouvána na jiná místa, takže se prezentované pokoje často lišily od původního zařízení. Nábytek byl použit k vybavení interiérů lesních závodů, hájenek a dalších objektů, které ministerstvo zemědělství spravovalo. V roce 1936 byla odvezena sedací souprava pro zařízení Pražského hradu.²⁶⁴ Počet předmětů ve sbírce sv. Jiří byl oproti roku 1900 poloviční. Z původních 3 750 předmětů bylo v roce 1928 v inventární knize vedeno pouhých 1 506 položek.²⁶⁵ Provoz zámku byl nákladný, proto ministerstvo zemědělství rozhodlo, že přemístí střelnici, vybudovanou Františkem Ferdinandem, z nádvoří do zámeckého parku, aby výtěžek vyrovnal rozpočet zámku. Tento projekt nebyl nikdy realizován. Přesto byly trofeje

---

²⁶⁰ CHROMÝ, M.: okrouhlá jubilea Arnošta Hohenberga, s. 13

²⁶¹ HRBATÝ, S.: Konopišťská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojní na území České republiky, s. 39

²⁶² Zajímavostí je, že již v roce 1923 bylo na zámku zakázáno fotografování. (HRBATÝ, S.: Konopišťská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojní na území České republiky, s. 39)

²⁶³ HRBATÝ, S.: Konopišťská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojní na území České republiky, s. 39

²⁶⁴ MARTINCOVÁ, D., FRÍDL, J.: Konopiště – sídlo následníka trůnu, s. 23

²⁶⁵ MARTINCOVÁ, D.: Svatojiřská sbírka Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště, s. 1

převezeny na jiné objekty²⁶⁶, terče vystěhovány na půdu a prostor sloužil až do roku 1995 jako archiv.²⁶⁷

Konopiště v letech 1938 - 1945

Po podepsání Mnichovské dohody zde dne 29. 9. 1938 představiteli Spojeného království, Německa, Francie a Itálie, bylo rozhodnuto o vydání pohraničních území Československa osídlených německou menšinou nacistickému Německu. Z důvodu ochrany vzácných předmětů rozhodlo ministerstvo zemědělství o evakuaci objektů v zabraném území. Vzácné předměty a inventář ze zámků Ploskovic a Zákupy byly umístěny na Konopišti.²⁶⁸

Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava byla nařízena restituce uměleckého majetku, který byl československou vládou evakuován a předměty uložené na Konopišti tak musely být navráceny na své původní místo. Z důvodů kontroly na restituci dohlížela německo-česká komise. Dne 26. června 1939 bylo do Ploskovic odvezeno 640 předmětů. Následující rok byly transportovány umělecké sbírky na zámek Zákupy.²⁶⁹ Restituce se po roce 1940 rozšířila i na fondy, které Československo získalo na základě mírové smlouvy ze St. Germain. Hrozilo tak, že bude zabrán i bývalý rakouský majetek, jehož součástí bylo estenská dědictví Františka Ferdinanda d'Este, tedy umělecká díla, nábytek a zbraně. Pouze na základě těchto domněnek se pokoušely různé instituce o získání části sbírky.²⁷⁰

Situace se ale změnila zvolením Reinhardta Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora. Do jara roku 1942 byli vystřídáni mnozí nacističtí činitelé a urychlila se realizace plánovaného vojenského cvičiště zbraní SS, jehož centrem mělo být velitelství na Konopišti. Dne 11. února 1942 se stal zámek součástí správy SS.²⁷¹ Na jednáních

---

²⁶⁶ Trofeje byly mezi lety 1925 – 1927 převezeny na Ohradu u Hluboké, Lednici na Moravě a Veverí u Brna.

²⁶⁷ MARTINCOVÁ, D., FRÍDL, J.: Konopiště – sídlo následníka trůnu, s. 35

²⁶⁸ KOKOŠKA, S.: Konopišťské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945, s. 236

²⁶⁹ KOKOŠKA, S.: Konopišťské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945, s. 236

²⁷⁰ Místodržící v Tyrolsku argumentoval tím, že František Ferdinand d'Este vytvářel nátlak na místní prodávající. Žádost byla zamítnuta a zámecké sbírky zůstaly na svém místě (KOKOŠKA, S.: Konopišťské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945, s. 236)

²⁷¹ Argumenty pro převedení Konopiště do správy jednotek SS byly následující: „Současný stav představuje již delší dobu trvající provizorium. Umělecké památky umístěné v zámku sice ošetřuje správce objektu, ale

týkajících se budoucnosti zámku, byly vysloveny různé návrhy.²⁷² V březnu 1942 byl zveřejněn následující návrh: Konopiště mělo být přestaveno na internát NSDAP. K realizaci projektu však nikdy nedošlo.²⁷³ Přesto bylo nutné provést úpravy interiéru. Velká část sbírek byla předána dalším institucím a místnosti byly přizpůsobeny potřebám velitelů. Slavnostní jídelna a salony v prvním patře jižního křídla byly určeny pro ubytování hostů, ostatní místnosti, kromě bytu velitele, měly sloužit k potřebám SS. Bylo tedy třeba provést důkladnou inventuru uměleckých předmětů a rozhodnout o osudu sbírek.²⁷⁴ Po poradě ze dne 9. listopadu 1942, byly sbírky převáženy do jiných institucí. Českomoravská galerie převzala pro zařízení zbraslavského zámku významná malířská díla a nábytek, zámecká knihovna byla předána nacistickému komisařskému vedoucímu Zemské a univerzitní knihovny.²⁷⁵ Svatojiřská sbírka zůstala kompletní, jen byla převezena do baziliky sv. Jiří na Pražském hradě.²⁷⁶ Estenská zbrojnice byla převezena do Prahy, kde měla být součástí vojenskohistorického muzea v Praze.²⁷⁷

Důležité sbírky byly odvezeny, přesto vybavení zámku stále lákalo vrchní politické představitele. Nově jmenovaný ředitel státních statků Pögl, vedoucí ministerstva zemělství Schmidt a vedoucí pozemkového úřadu Fischer „začali s rabováním koberců a bytového zařízení zámku Konopiště.“²⁷⁸ Dále byla na zámek byla poslána tzv. „Sonderdienststelle“, která měla vyhledat nejcenější předměty a na základě inventárních knih je odvést do příslušných institucí. Kastelán Jan Posel si byl vědom, že si Němci budou chtít přivlastnit i

---

chybí stálá odborná péče. Tento stav nemůže zůstat natrvalo. Je tudíž naléhavě nutné přijmout řešení, které by bylo jak v zájmu údržby objektu, tak v zájmu pečlivého opatrování sbírek... Z hlediska památkové péče se zásadně souhlasí s úmyslem poskytnout zámek pro výše uvedené účely; ba je žádoucí za předpokladu, že zámek bude sloužit k uvedeným účelům při zachování jeho stavebního charakteru, protože tyto účely jsou blízké jeho původnímu určení...“ (Cit. dle: tamtéž, s. 240)

²⁷² První návrh podal zástupce posádkového velitelství v Praze, dr. Klaus Bauissin. Navrhoval, aby byl zámek vyklizen a sloužil jen jako byt velitele a sklad zbraní. Památkový úřad návrh zamítl.

²⁷³ KOKOŠKA, S.: Konopištské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945, s. 240

²⁷⁴ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 22

²⁷⁵ KOKOŠKA, S.: Konopištské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945, s. 241

²⁷⁶ MARTINCOVÁ, D.: Svatojiřská sbírka Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště, s. 1

²⁷⁷ Jednalo se o vojenskohistorické muzeum v Praze, které založil generál Friderici. Pro umístění sbírek byla vybrána budova Schwarzenberského paláce na Hradčanech. K realizaci muzea však nikdy nedošlo (HRBATÝ, S.: Konopištská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojí na území České republiky)

²⁷⁸ Cit. dle.: KULHÁNEK, A.: K historii zámku Konopiště v letech 1938 – 1945, s. 16

„zlaté klenoty z doby arcivévody Ferdinanda d'Este, umělecké památky v hodnotě 40 milionů předválečných korun.“²⁷⁹ Rozhodl se pro jediné řešení, jak cennosti zachránit. Menší předměty ukryl v trámech, objemnější zazdil. V noci vnikl do kanceláře a v inventární knize označil ukryté položky jako již evidované.²⁸⁰

„Počátkem ledna 1943 se stal zámek sídlem 4. roty praporu zvláštního určení říšského ministerstva zahraničních věcí, který pod velením sturbbannführera SS von Künsberga prováděl od srpna 1942 systematické drancování kulturních a uměleckých památek Sovětského svazu.“²⁸¹ Do prostoru bývalé zbrojnice byly převezeny knihy z Kyjeva a Charkova. „V sále, velikém 35 x 12 metrů, kde kdysi bývaly vystaveny zdobené zbraně, (...) ležely teď nácpaný v řadách od podlahy ke stropu desetitisíce knih, ukradených fašisty ze sovětských knihoven.“²⁸² Průběh převozů sbírek se lišil od původních záměrů. Lovecké trofeje spolu s 98 loveckými zbraněmi byly umístěny v Říšském muzeu v Berlíně a 91 zbraní obdržel vrchní lovčí von Canetti. Budova velitelství zbraní SS v bývalé právnické fakultě a zámek v Panenských Břežanech, který obývala vdova po Reinhardtdu Heidrichovi, Lída Heydrichová, byly vybaveny nábytkem z Konopiště.²⁸³ Vedle těchto předmětů bylo do trezoru ředitelství státních statků v Praze – Bubenci převezeno osm beden stříbra.²⁸⁴ Odvoz sbírek byl ukončen na podzim roku 1943.

V této době měl být, podle obyvatel Benešova, na Konopišti ubytován Adolf Hitler nebo Heinrich Himmler, neboť byl zámek zcela uzavřen a zaměstnanci zámku byli fotografováni ze tří stran. Tyto informace ale nejsou podloženy patřičnými důkazy, proto je lze považovat za mylné.²⁸⁵

Zlomovým okamžikem pro zámek byl podzim roku 1943, kdy byla dokončena realizace výcvikového tábora zbraní SS. Baron Kühnsberg a jeho čtvrtá rota praporu zvláštního určení byla převelena do Vratislavi. Zámek a okolí se tak staly sídlem velitelství a cvičiště

---

²⁷⁹ tamtéž

²⁸⁰ KULHÁNEK, A.: K historii zámku Konopiště v letech 1938 – 1945, s. 16

²⁸¹ Cit. dle: KOKOŠKA, S.: Konopišťské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945, s. 241

²⁸² Cit. dle: SEYDEWITZ, R. a M.: Dáma s hranostajem, s. 78

²⁸³ KOKOŠKA, S.: Konopišťské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945, s. 242

²⁸⁴ KULHÁNEK, A.: K historii zámku Konopiště v letech 1938 – 1945, s. 17

²⁸⁵ tamtéž, s. 16

zbraní SS. „Samotný zámek přešel plně do správy zbraní SS a byl využíván k vojenským poradám a různým slavnostním příležitostem.“²⁸⁶ Podle českých zaměstnanců na Konopišti, Jana Posla a Aloise Platila, byla část zbraní, které nebyly převezeny do Prahy, použity k výzdobě vojenských škol, mysliven a soukromých bytů důstojníků SS v Benešově.²⁸⁷

Další inventura sbírek byla nařízena v roce 1944. Všechny předměty, které na zámku zůstaly, byly opatřeny razítkem „K“. Kastelán Jan Posel se opět odvážil k odvážnému činu. V noci označil razítkem ty předměty, které v roce 1942 uschoval do trámů a zdí.²⁸⁸ V březnu roku 1945 byl vydán rozkaz snést cenné předměty do spodních místností pro případ náletu. Počátkem dubna byly předměty, které bylo možné převést, baleny do beden a odváženy. Jednalo se o barevné rytiny z konce 18. století, 125 obrazů, oltář svatého Jiří, sedm deskových obrazů, tři gobelíny, koberec z Malé Asie, či kůže exotických zvířat.²⁸⁹ Celkem 32 beden bylo asi za týden převezeno do Kufsteinu v Rakousku.²⁹⁰

Vojenskohistorické muzeum wermachtu v Praze nakonec nebylo otevřeno. Proto byla zbrojnice převezena do nově zbudovaného Hitlerova muzea v Linzi. Sbíрка tedy byla nejprve odvezena do Neuburgu a později ukryta před bombardováním v solných lomech v Bad Aussee.²⁹¹

V den osvobození Československa Spojeneckými vojsky, 8. května 1945, přišli zástupci vojsk a okresní hejtman vyjednávat o kapitulaci a odchodu vojsk SS. „Bylo dojednáno, že dne 9. 5. 1945 do páté hodiny ranní opustí všechna vojska SS Konopiště.“²⁹²

---

²⁸⁶ Cit. dle.: KOKOŠKA, S.: Konopišťské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945, s. 242

²⁸⁷ Například Hermann Göring dostal jako dárek k narozeninám jeden z konopišťských loveckých tesáků. (tamtéž, s. 243)

²⁸⁸ KULHÁNEK, A.: K historii zámku Konopiště v letech 1938 – 1945, s. 17

²⁸⁹ KOKOŠKA, S.: Konopišťské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945, s. 244

²⁹⁰ KULHÁNEK, A.: K historii zámku Konopiště v letech 1938 – 1945, s. 17

²⁹¹ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 22

²⁹² Cit. dle: KULHÁNEK, A.: K historii zámku Konopiště v letech 1938 – 1945, s. 17

Konopiště v letech 1945 - 1948

Již 10. května 1945 zámek obsadily vojenské hlídky SSSR a všem osobám bez předchozího souhlasu velitele byl vstup do zámku zakázán.²⁹³ Dne 16. května 1945 byl komisař ministerstva zemědělství dr. Josef Nožička pověřen, aby zjistil škody způsobené veliteli SS na zámku a stav zámeckých sbírek. Zámek a především jeho interiér utrpěl značné škody. Při dohledávání odcizených předmětů se významně podílel kastelán Jan Posel, který si po celou dobu okupace tajně vedl zápisky o všech předmětech odcizených příslušníky zbraní SS.²⁹⁴ Navíc byl přinucen napomáhat při balení exponátů a zapamatoval si tak, co bylo odcizeno. Do pátrání byly vedle Vojenského historického ústavu a Památkového úřadu v Praze také zapojeny ministerstva zahraničních vztahů, obrany a školství a osvěty.²⁹⁵ V září roku 1945 se na zámek vrátilo celkem 64 beden s konopišťskými exponáty a v roce 1946 další značná část.²⁹⁶

Zámek byl vybaven tak, jak ho viděli návštěvníci před druhou světovou válkou. Zástupci ministerstva zemědělství, které se stalo opět správcem, uvažovali o budoucnosti Konopiště. Názory se u mnohých lišily. Ze zámku se mohla stát ozdravovna pro raněné vojáky a osoby trpící v koncentračních táborech nebo vlastivědné muzeum. Ministerstvo zemědělství proto navrhlo převést zámecké sbírky na zámek Rosice u Brna a z Konopiště vytvořit zemědělské muzeum. Nakonec byl ale zámek roku 1947 znovu otevřen veřejnosti.

297

---

²⁹³ HRBATÝ, S.: Konopišťská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojí na území České republiky, s. 45

²⁹⁴ KOKOŠKA, S.: Konopišťské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945, s. 244

²⁹⁵ HRBATÝ, S.: Konopišťská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojí na území České republiky, s. 47

²⁹⁶ tamtéž, s. 48

²⁹⁷ HRBATÝ, S.: Konopišťská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojí na území České republiky, s. 49

Konopiště v letech 1948 – 1989

V únoru roku 1948 převzala moc nad Československou republikou Komunistická strana Československa. Pro Konopiště, které zůstalo v majetku státu, nenastaly žádné zásadní změny. Zámek byl stále pod správou ministerstva zemědělství.

Návštěvníci mohli navštívit pouze jeden okruh, během kterého měli možnost si prohlédnout celkem 23 místností. Vstup byl umístěn v prosklené místnosti na jižní terase. Prvních pět místností informovaly návštěvníky o historii zámku a o rodech, které se podílely na jeho historii, přičemž zvláštní pozornost byla věnována osobnosti Františka Ferdinanda d'Este. Po vystoupení do prvního patra prošli návštěvníci místností jižního křídla, které sloužily jako reprezentační pokoje. Prohlídka pokračovala do zbrojnice, chodeb ve druhém patře a kaple sv. Jiljí. Prohlídka končila návštěvou knihovny a kuřáckého salonu.²⁹⁸

Po neustálém stěhování a odvážení zámeckého mobiliáře se Národní kulturní komise pro správu státního kulturního majetku rozhodla ochránit vzácné sbírky a umělecké předměty, které si ponechala Národní galerie. Podala návrh na prohlášení Konopiště státním kulturním majetkem, což bylo 20. listopadu 1951 podpořeno Krajským národním výborem v Praze. V tomto roce ale zámek spravovalo ministerstvo lesů a dřevařského průmyslu, které se odmítalo správcovství vzdát. Do sporu se vložilo i ministerstvo věd a umění, které projevilo snahu prohlásit zámek státním kulturním majetkem a přimělo v roce 1953 obě strany k jednání. Ministerstvo lesů a dřevařského průmyslu se však odmítalo dialogu zúčastnit.²⁹⁹ V roce 1965 převzalo zámek do správy Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje,³⁰⁰ díky jehož snahám se Konopiště v roce 1967 stalo státním kulturním majetkem.³⁰¹

Na konci 60. let 20. století bylo muzeum sv. Jiří na jižní terase uzavřeno a sbírka byla demontována a rozdělena. Velká část předmětů byla instalována v zámku „do prostor, kde

---

²⁹⁸ TYWONIAK, J.: Konopiště. Zámek a okolí, s. 44-49

²⁹⁹ HRBATÝ, S.: Konopištská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojí na území České republiky, s. 51 - 53

³⁰⁰ BROŽOVSKÝ, M.: Zámek Konopiště, s. 23

³⁰¹ HRBATÝ, S.: Konopištská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojí na území České republiky, s. 53

nevyhovující klimatické podmínky dále zhoršovaly již špatný stav exponátů.³⁰² Prostory muzea zůstaly prázdné až do roku 1979, kdy zde byla instalována výstava s názvem Rytíř a drak. Návštěvníci však mohli obdivovat pouze desetinu celkové arcivévodovy sbírky.³⁰³ Stejně byly uzavřeny i skleníky v Růžové zahradě.³⁰⁴

Během let 1948 až 1989 se ze zámku stal typický návštěvní objekt, bylo tedy nutné provést běžné opravy a přizpůsobit zámek potřebám veřejnosti. Na počátku 70. let byla opravena jižní terasa³⁰⁵ a v roce 1974 bylo u hlavní silnice spojující Benešov s Konopištěm vybudováno velké parkoviště pro návštěvníky.³⁰⁶ V roce 1979 správa zámku výjimečně otevřela tři místnosti vedle zbrojnice, kde byla vystavena další část zbraní estenské sbírky.³⁰⁷ Zámek i park nebyl udržován a proto se v roce 1982 Lesní závod Konopiště společně se správou zámku rozhodly uspořádat brigádu pro obnovu parku. Na brigádě se z velké části podíleli především studenti místního gymnázia. Během let 1984 – 1985 proběhlo vykácení nevyhovujících stromů, nahrazení novými³⁰⁸, oprava cest a lávky přes zámecký rybník. Do budov pod zámkem byl zaveden vodovod.³⁰⁹

V roce 1988 byla expozice zámku rozdělena na dva návštěvnícké okruhy.³¹⁰ První okruh zahrnoval jižní část objektu – tedy velkou loveckou chodbu a reprezentační salony jižního křídla, zatímco druhý návštěvnícký okruh procházel severním křídlem zámku. Druhá trasa začínala v nově zpřístupněném komplexu čtyř místností, tzv. kronprinzu a pokračovala přes kapli, zbrojnici do knihovny a kuřáckého salonu.³¹¹

---

³⁰² Cit. dle: MARTINCOVÁ, D.: Svatojiřská sbírka Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště, s. 1

³⁰³ MARTINCOVÁ, D.: Svatojiřská sbírka Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště, s. 1-2

³⁰⁴ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

³⁰⁵ tamtéž

³⁰⁶ PAVLÍK, L.: Ve službách Konopišťského pána, s. 37

³⁰⁷ TYWONIAK, J.: Konopiště, s. 48

³⁰⁸ Celkem bylo vysázeno 160 kusů javorů, 125 borovic, 21 buků, 75 rododendronů, 150 smrků (Komplexně racionalizační brigáda pro obnovu parku Konopiště, In: SOA Benešov, s. 1)

³⁰⁹ Komplexně racionalizační brigáda pro obnovu parku Konopiště, In: SOA Benešov, s. 1 – 18

³¹⁰ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

³¹¹ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

Konopiště v letech 1989 – 1999

Po revolučním roce 1989 nastaly také na Konopišti podstatné změny. V předchozích letech správa zámku neinvestovala do závažnějších oprav. Poslední údržbu zámku provedli zaměstnanci Františka Ferdinanda d'Este. Stav, ve kterém se zámek po roce 1989 nacházel, byl vzhledem k jeho významnosti alarmující. Nezbytná byla především oprava exteriéru zámku. Na počátku 90. let byla provedena výměna střešní krytiny a v letech 1994 – 1997 opravena fasáda celého objektu.³¹²

Nevyhovující byla i nabídka expozic. K dispozici byly jen dva návštěvnické okruhy a přilehlý park. Správa zámku se snažila uvést Konopiště do podoby, v jakém bylo na počátku 20. století. Bylo třeba uskutečnit mnoho oprav a vynaložit velké úsilí. S blížícím se 80. výročím atentátu na Františka Ferdinanda d'Este chtěla správa zámku otevřít jedinečný okruh, který by vedl soukromým bytem arcivévodovy rodiny a více tak přiblížil jejich život.³¹³ Důležitá byla autenticita expozice, „a to bez zásadnějších změn v myšlenkovém či materiálovém obsahu jednotlivých místností.“³¹⁴ Podstatnými prameny se staly pečlivě vedené inventární knihy z doby Františka Ferdinanda d'Este a roku 1921 a také fotografie pořízené v letech 1900 – 1907 fotografem Rudolfem Bruner-Dvořákem. V roce 1994 se tedy podařilo nabídnout návštěvníkům třetí, exkluzivní okruh.³¹⁵ Správa zámku poté pokračovala v obnově původních prostor. V roce 1997 byla na jižní straně nádvoří otevřena střelnice Františka Ferdinanda d'Este, „která nemá obdobu nikde jinde v Čechách.“³¹⁶

---

³¹² Osobní archiv Marie Krejčové, nestránkováno

³¹³ „Idea obnovení původní instalace privátních pokojů jako samostatného návštěvnického okruhu se dostala na program v roce 1986. Přes veškerou snahu dnes již nežijící dr. Věry Kuthanové projekt ztroskotal, částečně na politických obavách vedení tehdejšího Střediska památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje, částečně na lhostejnosti odpovědných pracovníků.“ (Cit. dle: MARTINCOVÁ, D., FRÍDL, J.: Konopiště – sídlo následníka trůnu, s. 23)

³¹⁴ Cit. dle: tamtéž, s. 23

³¹⁵ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

³¹⁶ Cit. dle: MARTINCOVÁ, D., FRÍDL, J.: Konopiště – sídlo následníka trůnu, s. 37

5 Závěr

V současnosti je cílem správy zámku nabídnout přichozím návštěvníkům takový program, který naplní celý den. V roce 2000 byly po více než dvacetileté opravě otevřeny skleníky s tropickými rostlinami v Růžové zahradě.³¹⁷ Zrekonstruován byl i prostor pod jižní terasou – svatojiřské muzeum, kde byly zrestaurovány i mnohé sochy z arcivévodovy sbírky.³¹⁸ Muzeum sv. Jiří bylo na Konopišti otevřeno v červnu 2003.³¹⁹ Současná nabídka na zámku Konopiště je opravdu bohatá. Návštěvník má k dispozici celkem tři hlavní okruhy. První prochází jižním křídlem zámku, reprezentativními místnostmi a velkou loveckou chodbou. Ve druhém okruhu je kromě tzv. Kronprinze dostupná také kaple, zbrojnice a knihovna. Každý z těchto okruhů trvá 55 minut a pojme až 25 návštěvníků. Třetí okruh – soukromý byt Františka Ferdinanda a jeho rodiny, trvá 70 minut a je určen pro maximálně osm osob.³²⁰ Návštěvníkům je tedy zpřístupněno celkem 51 pokojů.³²¹

Kromě prohlídkových okruhů zámku jsou pro přichozí připraveny i stálé expozice. Jedná se o již zmíněné skleníky tropických rostlin v Růžové zahradě, muzeum sv. Jiří a arcivévodovu střelnici. Každý rok probíhá v přízemí jižního křídla tematická výstava. V současnosti se jedná o expozici s názvem „Spojení v životě i smrti“, která byla otevřena v roce 2014 ku příležitosti 100. výročí od atentátu v Sarajevu. Pro velký zájem návštěvníků bude přístupná i v nádchazející sezoně.³²²

V letních měsících se koná ojedinělá noční prohlídka, která zájemcům odhaluje pouze ty místnosti, které souvisí s příběhem Františka Ferdinanda. Průvodce je stylizovaný do jeho pobočníka a návštěvníkům vypráví o jeho zálibách a myšlenkách. Trasa prochází všemi třemi okruhy tak, aby návštěvníci viděli to nejzajímavější, co mohou zámecké interiéry

---

³¹⁷ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

³¹⁸ Restaurování soch sv. Jiří provedl Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze. V roce 2003 byl NPÚ oceňen prestižní cenou Europa Nostra za reinstalaci Svatojiřské sbírky Františka Ferdinanda d'Este. (MARTINCOVÁ, D.: Svatojiřská sbírka Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště, s. 18)

³¹⁹ tamtéž, s. 8

³²⁰ Státní zámek Konopiště [citováno 2015-03-20], dostupné z: <http://www.zamek-konopiste.cz>

³²¹ KREJČOVÁ, M.: Zámek Konopiště, nestránkováno

³²² Státní zámek Konopiště [citováno 2015-03-20], dostupné z: <http://www.zamek-konopiste.cz>

nabídnout. Správa zámku se také snaží oživit stálé expozice. Na podzim roku 2014 byl zařazen prohlídkový okruh zabývající se výhradně loveckou vášní arcivévody.

Pravidelně se konají další doplňkové akce. Jednou měsíčně přednáší historici a odborníci o různých tématech, týkajících se Konopiště. Pozornost je věnována i církevním obřadům. Vedle slavnosti Božího těla se 28. června koná zádušní mše za arcivévodu a jeho manželku. Přibližně dvakrát za sezonu navštíví zámek i občanské sdružení Ferdinand d'Este 1914-2014, jehož členové se stylizují do arcivévody a jeho rodiny. Vrcholem sezony je však hradozámecká noc, která zde probíhá od roku 2010, poslední sobotu v srpnu. Jedná se o propagační akci pořádanou Národním památkovým ústavem, do které je zapojeno 81 objektů z České republiky, a to státních i soukromých.³²³ Na Konopišti mohou tradičně během Hradozámecké noci návštěvníci vidět třetí okruh a trasu nočních prohlídek. Každý rok jsou připraveny netradiční prohlídky pokojů, které nejsou běžně přístupné veřejnosti. Během minulých let mohli návštěvníci projít zámecké pudy, pokoje pobočníka, či obdivovat výhled z věží a balkonů.³²⁴

Na organizaci mnohých kulturních událostí se vedle vedení zámku účastní například občanské sdružení Konopišťský medvěd, o. s., které pořádá doprovodné programy pro děti. Důležitou organizací je Spolek přátel Konopiště, který se vedle publikační činnosti³²⁵ zaměřuje na úklidové brigády parku, ale také na různé společenské akce.³²⁶

---

³²³ Hradozámecká noc [citováno 2015-03-20], dostupné z: <http://www.hradozameckanoc.cz>

³²⁴ tamtéž

³²⁵ SPOLEK PŘÁTEL KONOPIŠTĚ: Park Jeho císařské a královské Výsosti nejjasnějšího pana arcivévody Františka Ferdinanda Rakouského-Este na Konopišti v Čechách: k tomu 29 snímků s popisem, 2 tabule a 1 pláněk.

³²⁶ Spolek přátel Konopiště: [citování 2015-03-20], dostupné z: <http://www.spolekpratelkonopiste.cz>

6 Seznam použitých informačních zdrojů

Prameny:

Státní oblastní archiv v Praze (SOA). Fond: Ústřední ředitelství hohensberských statků Benešov, kartony 11, 13, 14, 57.

Státní okresní archiv Benešov. Fond: Komplexně racionalizační brigáda pro obnovu parku Konopiště, kt. 1.

Osobní archiv Marie Krejčové, kastelánky zámku v letech 1989 – 2014.

Literatura:

BÍLEK, Tomáš V.: *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618*. Praha 1882.

BROŽOVSKÝ, Miroslav: *Zámek Konopiště*. Praha: VEGA L 1995. ISBN 80-85094-43-6.

CERMAN, Ivo: *Chotkové: příběh úřednické šlechty*. Praha: NLN 2008. ISBN 978-80-7106-977-5.

DURDÍK, Tomáš: *Archeologický výzkum hradu Konopiště*. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka. Benešov 1992, č. 32, s. 65 – 78.

DURDÍK, Tomáš: *Encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri 1998. ISBN 80-901579-8-X.

DURDÍK, Tomáš: *Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě*. Praha: Academia 1998. ISBN 80-200-0624-9.

DURDÍK, Tomáš: *Raněgotická stavební podoba hradu Konopiště*. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka. Benešov 1985, č. 26, s. 163-182.

Dvůr Žabovřesky: (online) dostupné z: <<http://www.dvurzabovresky.cz/index.php?page=id3>> [citováno 2015-02-22].

GALANDAUER, Jan: *František Ferdinand d'Este: následník trůnu*. Praha: Paseka 2000. ISBN 80-718-5325-9.

GALANDAUER, Jan: *První sirotci velké války*. In: Středočeský sborník historický 22-23, 1996/7, s. 111-120.

HAMANN, Brigitte: *Rudolf: korunní princ a rebel*. Praha: Odeon 1993. ISBN 80-207-0433-7.

Hradozámecká noc: (online), dostupné z: <<http://www.hradozameckanoc.cz>>, [citováno 2015-03-20].

HRBATÝ, Stanislav: *Konopištská zbrojnice. Osudy nejvýznamnější sbírky zbrojní na území České republiky*. Diplomová práce FF MU v Brně 2009.

HRDINOVÁ, Lenka: *František Ferdinand d'Este a Konopiště*. Bakalářská práce FF UK v Praze 2013.

CHARVÁTOVÁ, Ema: *Konopiště: Státní zámek a památky v okolí*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství 1962.

CHROMÝ, Mojmír: *Čeští bratři a rebelové*. In: Benešovský kalendář. 1994, č. 4, s. 7-8.

CHROMÝ, Mojmír: *Druzí byli Štenberkové*. In: Benešovský kalendář. 1994, č. 2, s. 4-6.

CHROMÝ, Mojmír: *Mezi Konopištěm, Dachau a Artstettenem*. In: Rodopisná revue. 2002, č. 4, s. 1-4, (online), dostupné z: <<http://rodopisna-revue-online.tode.cz/clanky-obory/hohenberg.pdf>>, [citováno 2014-12-03].

CHROMÝ, Mojmír: *Neutěšená doba Michnů z Vacínova*. In: Benešovský kalendář. 1994, č. 6, s. 18-20.

CHROMÝ, Mojmír: *Okrouhlá jubilea Arnošta Hohenberga*. In: Benešovský kalendář. 2004, č. 6, s. 12-14.

CHROMÝ, Mojmír: *Století Vrtbů*. In: Benešovský kalendář. 1994, č. 12, s. 12-14.

CHROMÝ, Mojmír: *Svítání za Sinzendorfů*. In: Benešovský kalendář. 1994, č. 7, s. 9-10.

CHROMÝ, Mojmír: *Zakladatel koleje*. In: Benešovský kalendář. 1994, č. 9, s. 10-13.

JISKRA BENEŠOV s.r.o. *Sarajevský atentát: Speciál týdeníku Jiskra*. Benešov: Jiskra Benešov s.r.o., 2014. ISSN 1212 2416.

KAŠIČKA, František., LÍBAL, Dobroslav, NOVOSADOVÁ, Olga.: *Zámek Konopiště. Stavebně historický průzkum zámku. Textová část*. Praha 1975.

KOKOŠKA, Stanislav: *Konopištské zámecké sbírky v letech 1939 – 1945*. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka. 1988, č. 29, s. 235-247.

KOVAŘÍK, Václav: *Konopištský park*. Vlašim: Muzeum Podblanicka 2009. ISBN 978-80-86452-25-8.

KREJČOVÁ Marie: *Zámek Konopiště (průvodcovský text)*. Konopiště 2001.

KUKLÍK, Jan: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium 2011. ISBN 978-808-7284-254.

KULHÁNEK, Alois: *K historii zámku Konopiště v letech 1938 – 1945*. In: Benešovský kalendář. 2000, č. 1, s. 15-17.

KUTHAN, Jiří: *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. Praha: Akropolis 2001. ISBN 8073040034.

KUTHAN, Jiří: *Aristokratická sídla v českých zemích: 1780-1914*. Praha: NLN 2014. ISBN 978-807-4223-327.

KYNČL, Radko: *Výtah s vodním pohonem na zámku Konopiště*. In: Zprávy památkové péče 55, 1995, č. 2, s. 68-70.

LETOŠNÍKOVÁ, Ludiše: *Zbrojnice na Konopišti*. Praha 1970.

LOBKOWICZ, Erwein: *Vzpomínky na monarchii*. Praha: Ivo Železný 1997. ISBN 80-237-3525-X.

MARTINCOVÁ, Dagmar, FRÍDL, Jan: *Konopiště – sídlo následníka trůnu. (Reinstalace a expoziční záměry)*. In: Památky středních Čech 13, 1999, č. 1, s. 23-40.

MARTINCOVÁ, Dagmar: *Svatojiřská sbírka Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště*. In: Památky středních Čech 18, 2004, č. 2, s. 1-21.

MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Argo 2010. ISBN 978-80-257-0294-9.

MERGL, Ladislav: *Zámecká elektrárna na Konopišti*. In: Zprávy památkové péče 55, 1995, č. 2, s. 62-67.

MIHOLA, Rudolf: *Tajemství Konopiště*. Benešov: Start 2007. ISBN 978-80-86231-43-3.

NĚMEC, Vilém: *Vysoký pán Konopištský. Nelichotivý portrét následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este*. Brno: Kma, s. r. o. 2007. ISBN: 978-80-7309-474-4.

Občanské sdružení Konopištský medvěd, o. p. s., (online), dostupné z: <<http://www.medved.konopiste.eu>>, [citováno 2015-03-20].

Obec Slatina: (online), dostupné z: <<http://www.obecslatina.cz/294-clanek-vyznamni-rodaci-otto-lev-stanovsky>>, [citováno 2015-01-03].

Ottova encyklopedie A-Ž. Praha: Ottovo nakladatelství 200. ISBN 80-7360-014-5.

PAVLÍK, Lukáš: *Ve službách konopištského pána*. Benešov: Muzeum umění a designu Benešov ve spolupráci s městem Benešov, Státním oblastním archivem v Praze, Muzeem Podblanicka, zámek Artstetten 2013. ISBN 978-80-87400-11-1.

PEKAŘ, Josef: *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha: Vesmír 1923.

PERNES, Jiří: *O trůn a lásku: Dramatický život a tragická smrt Františka Ferdinanda d'Este*. Praha: Brána 2007. ISBN 978-80-7243-311-7.

SEYDEWITZ, Ruth a Max: *Dáma s hranostajem: Největší loupež uměleckých skvostů v dějinách lidstva*. Praha: Lidová demokracie 1964.

SCHOLLER, Christiane: *Můj pradědeček František Ferdinand: Příběh arcivévody Františka Ferdinanda očima jeho pravnučky Anity Hohenberg*. Český Těšín: Víkend 2014. ISBN 978-80-7222-950-5.

Spolek přátel Konopiště: (online), dostupné z: <<http://www.spolekpratelkonopiste.cz>>, [citováno 2015-03-20].

SPOLEK PŘÁTEL KONOPIŠTĚ: *Park Jeho císařské a královské Výsosti nejjasnějšího pana arcivévody Františka Ferdinanda Rakouského-Este na Konopišti v Čechách: k tomu 29 snímků s popisem, 2 tabule a 1 plán*. Konopiště 2012.

Státní zámek Konopiště: (online), dostupné z: <<http://www.zamek-konopiste.cz/>>, [citováno 2015-03-20].

TYRNEROVÁ, Lucie: *Žofie Chotková a Chotkové a Chotkové z Chotkova a Vojnína*. Diplomová práce FF UK v Praze 2009.

TYWONIAK, Jiří: *Konopiště. Zámek a okolí*. Praha: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje 1984.

TYWONIAK, Jiří: *Benešov a Konopiště v minulosti*. Benešov: Městský úřad v Benešově 1992.

TYWONIAK, Jiří: *Konopištský cukrovar*. In: Benešovský kalendář. 1994, č. 5, s. 6-9.

VELEK, Luboš: *Ve službách "vysokého pána" : 1. část*. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, 1998, č. 38, s. 221-244.

VELEK, Luboš: *Ve službách "vysokého pána" : 2. část*. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, 1999, č. 39, s. 211-234.

WEISSENSTEINER, Friedrich: *František Ferdinand: krůček od trůnu*. Praha: Ikar 2013. ISBN 978-80-249-2008-5.

Zákon č. 354 ze dne 12. srpna 1921 o převzetí statků a majetku, připadlých podle mírových smluv československému státu. Portál veřejné zprávy: (online), dostupné z: <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=2635&recShow=2&fulltext=&nr=354~2F1921&part=&name=&rpp=15#parCnt>>, [citováno 2015-04-03].

Zákon č. 507 Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Rakouskem podepsaná v Saint-Germain en Leye dne 10. 9. 1919. Portál veřejné správy: (online), dostupné z: <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=2&idBiblio=2788&recShow=207&nr=507&part=133~2F1921&rpp=100#parCnt>>, [citováno 2015-03-24].

ŽUPANIČ, Jan: *Hohenbergové*. In: Heraldická ročenka 2007, s. 135-143

ŽUPANIČ, Jan; STELLNER, František; FIALA, Michal: *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*. Praha : Aleš Skřivan ml. 2001. ISBN 80-86493-00-8.

7 Seznam příloh

Příloha č. 1: Konopiště v 15. století.

Zdroj: MIHOLA, Rudolf: *Tajemství Konopiště*. Benešov 2007, s. 26.

Příloha č. 2: Konopiště ve 40. letech 19. století, pohled na západní stranu zámku.

Zdroj: DURDÍK, Tomáš: *Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě*. Praha 1998, s. 51.

Příloha č. 3: Konopiště ve 40. letech 19. století, pohled na jižní stranu zámku.

Zdroj: DURDÍK, Tomáš: *Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě*. Praha 1998, s. 52.

Příloha č. 4: Pivovar v podzámčí Konopiště před přestavbou Františka Ferdinanda d'Este.

Zdroj: JISKRA BENEŠOV s.r.o. *Sarajevský atentát: Speciál týdeníku Jiskra*. Benešov 2014, s. 72.

Příloha č. 5: Konopiště před přestavbou Františka Ferdinanda d'Este, pohled na jihozápadní stranu zámku.

Zdroj: PAVLÍK, Lukáš: *Ve službách Konopišťského pána*. Benešov 2013, s. 6.

Příloha č. 6: Konopiště před přestavbou Františka Ferdinanda d'Este, pohled na velkou věž.

Zdroj: DURDÍK, Tomáš: *Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě*. Praha 1998, s. 55.

Příloha č. 7: Konopiště během výměny střech, rok 1894.

Zdroj: PAVLÍK, Lukáš: *Ve službách Konopišťského pána*. Benešov 2013, s. 52.

Příloha č. 8: Růžová zahrada s korkovým pavilonem v pozadí, rok 1900.

Zdroj: MIHOLA, Rudolf: *Tajemství Konopiště*. Benešov 2007, s. 32.

Příloha č. 9: Výstavba skleníků na tropické rostliny, rok 1912.

Zdroj: PAVLÍK, Lukáš: *Ve službách Konopišťského pána*. Benešov 2013, s. 60.

Příloha č. 10: Vstupenka pro přístup do zámeckých sadů.

Zdroj: JISKRA BENEŠOV s.r.o. *Sarajevský atentát: Speciál týdeníku Jiskra*. Benešov 2014, s. 12.

Příloha č. 11: Přestavba zámecké kaple, rok 1893.

Zdroj: PAVLÍK, Lukáš: *Ve službách Konopišťského pána*. Benešov 2013, s. 61.

Příloha č. 12: Současná podoba kaple.

Zdroj: www.zamek-konopiste.cz

Příloha č. 13: Pracovna Františka Ferdinanda d'Este, rok, 1900.

Zdroj: MARTINCOVÁ, Dagmar, FRÍDL, Stanislav: *Konopiště – sídlo následníka trůnu (Reinstalace a expoziční záměry)*. In: Památky Středních Čech 1999, s. 26.

Příloha č. 14: Současná podoba pracovny Františka Ferdinanda d'Este.

Zdroj: www.zamek-konopiste.cz

Příloha č. 15: Náskres plánované přístavby gobelínového sálu, rok 1912.

Zdroj: PAVLÍK, Lukáš: *Ve službách Konopištského pána*. Benešov 2013, s. 66.

Příloha č. 16: Konopiště v roce 1903.

Zdroj: www.konopiste4.webnode.cz

Příloha č. 17: Letecký pohled na Konopiště, rok 1925.

Zdroj: www.konopiste4.webnode.cz

Příloha č. 18: Letecký pohled na Konopiště v současnosti.

Zdroj: www.fotozletadla.cz

Příloha č. 19: František Ferdinand d'Este s rodinou.

Zdroj: MIHOLA, Rudolf: *Tajemství Konopiště*. Benešov 2007, s. 24.

Obrazové přílohy

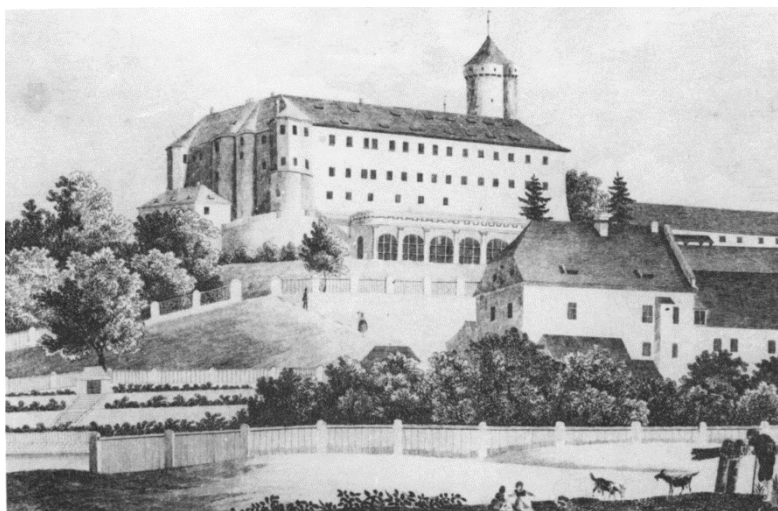
Příloha č. 1: Konopiště v 15. století

Příloha č. 2: Konopiště ve 40. letech 19. století, pohled na západní stranu zámku.

Příloha č. 3: Konopiště ve 40. letech 19. století, pohled na jižní stranu zámku

Příloha č. 4: Pivovar v podzámčí Konopiště před přestavbou Františka Ferdinanda d'Este

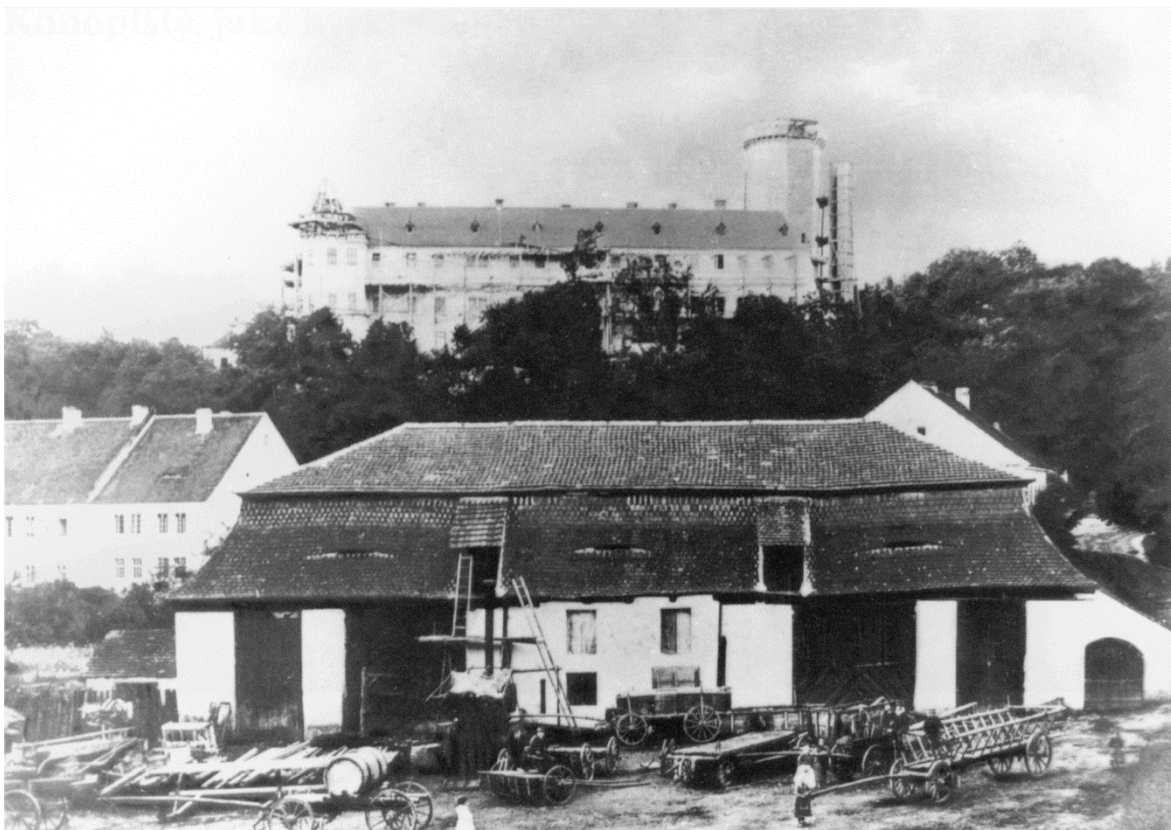
Příloha č. 5: Konopiště před přestavbou Františka Ferdinanda d'Este, pohled na jihozápadní stranu zámku

Příloha č. 6: Konopiště před přestavbou Františka Ferdinanda d'Este, pohled na velkou věž

Příloha č. 7: Konopiště během výměny střech, rok 1894

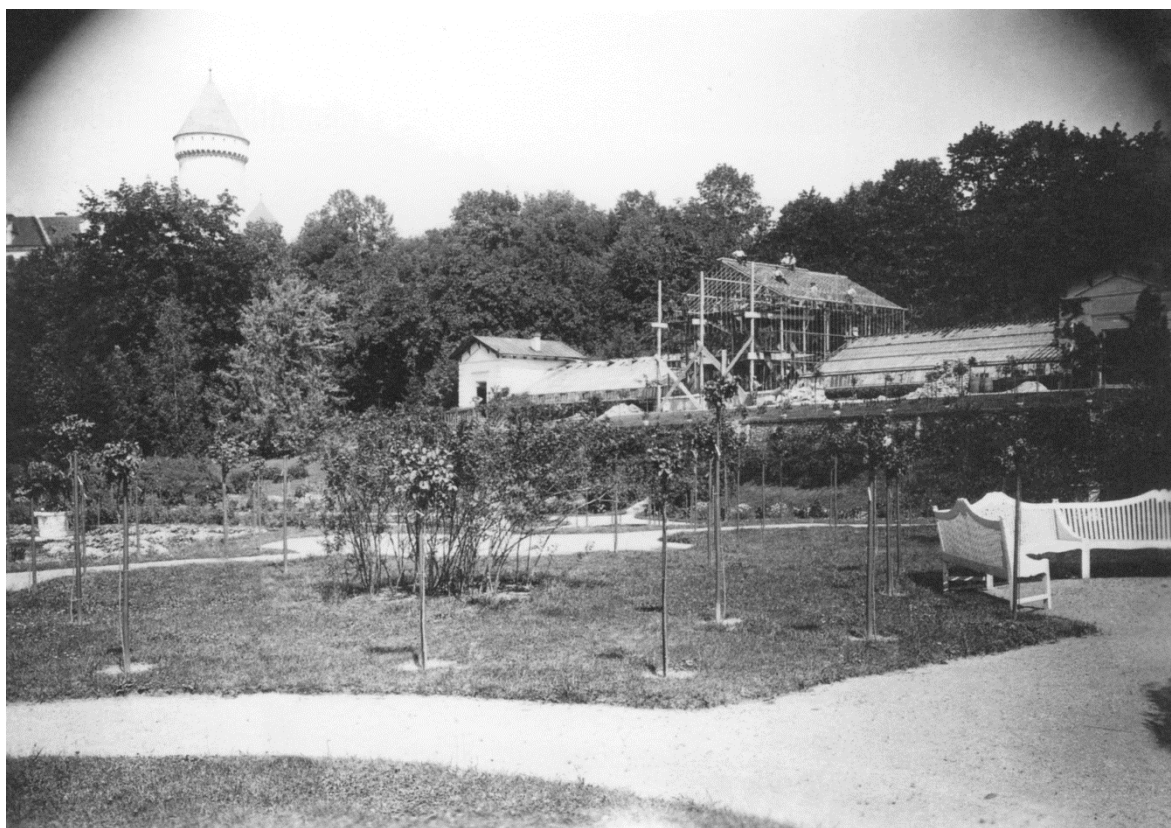

Příloha č. 8: Růžová zahrada s korkovým pavilonem v pozadí, rok 1900

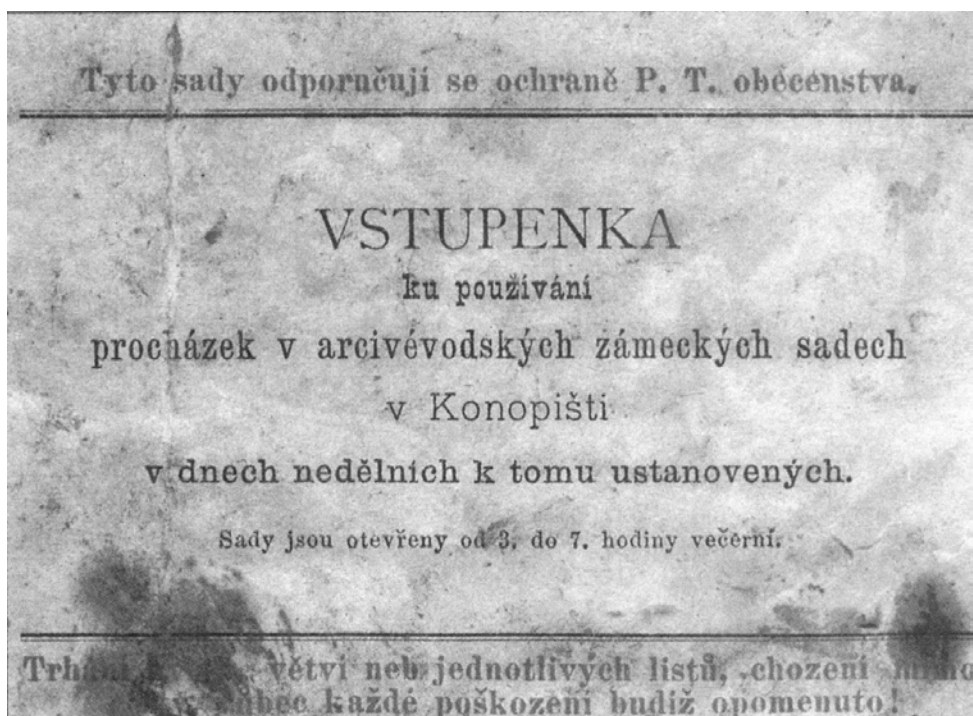

Příloha č. 9: Výstavba skleníků na tropické rostliny, rok 1912

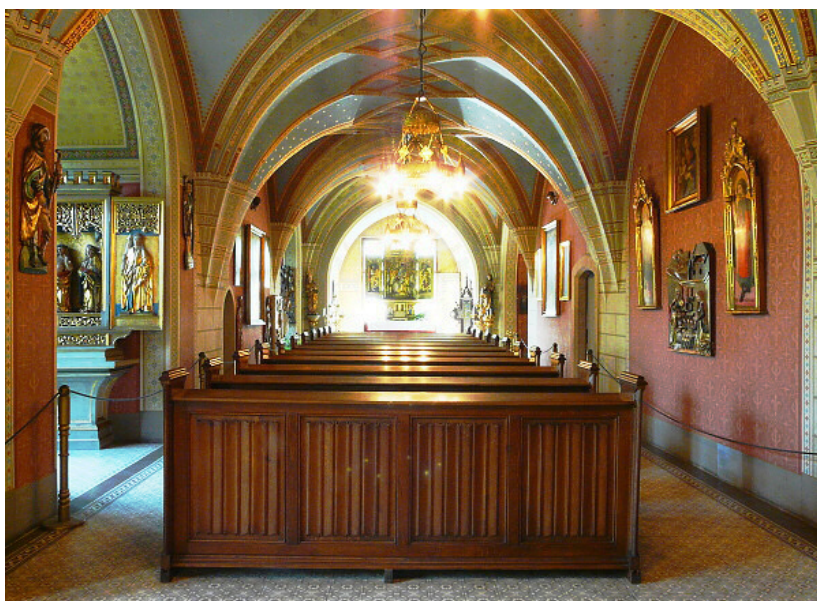
Příloha č. 10: Vstupenka pro přístup do zámeckých sadů

Příloha č. 11: Přestavba zámecké kaple, rok 1893

Příloha č. 12: Současná podoba kaple

Příloha č. 13: Pracovna Františka Ferdinanda d'Este, rok, 1900

Příloha č. 14: Současná podoba pracovny Františka Ferdinanda d'Este

Příloha č. 15: Náskres plánované přístavby gobelínového sálu, rok 1912

Příloha č. 16: Konopiště v roce 1903

Příloha č. 17: Letecký pohled na Konopiště, rok 1925

Příloha č. 18: Letecký pohled na Konopiště v současnosti

Příloha č. 19: František Ferdinand d'Este s rodinou

